

*1763/1
564
9*

EXERCITATIONEM ACADEMICAM
DE
NUMMORVM ET RERVM
PRETIO LEGALI

AVCTORITATE
ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS
PRAESIDIO
D. ALBERTI PHILIPPI FRICKII
IVR. PROFESS. PVBL. EXTRAORD. COLLEGII ICTORVM
ADSESS. ORDIN.

COGNATI PERQVAM COLENDI
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI
SVBMITTIT

A V C T O R
SIGISMVND. CHRISTOPH. HARTTMANN
IVVAVIENSIS. IVR. CAND.

AD DIEM VII. FEBR. c1o1oCCLXIII. H. L. Q. C.

HELMSTADII
ET ANNO DRIMBORNIANO.

EXERCITATIONEM ACADEMICAM
DE
MORVM ET RVRVM
PRACTICIS LEGALIBUS
AVCTORITATE
ILLVSTRIS IVDICIVM ORDINIS
PRAESIDIO
D. ALBERTI PHILIPPI FRICKII
AVCTORIS
SIGISMUNDI CHRISTOPHI HARTMANNI
AVCTORIS
AD DIEM VII. FEBR. EPISCOPALIS H. I. O. C.
HELMSTADII
PRAES. ALBRECHTI

EXERCITATIO ACADEMICA

DE

NUMMORVM ET RERVM PRETIO
LEGALI.

PROOEMIUM.

Quam vicissitudinem amoris ludo inesse, deprehendebat TERENTIUS a), *Bellum Pax rursum*: ea integros populos et regna versat, prouinciarumque fata veluti quadam sua lance dispenfat. Videlicet alternis vicibus quasi in orbem redire solet *Belli Pacisque* tempus, et, vt eo accuratius recurrat, alterum alteri mutuam opem ministrat. *Bello* decertamus, vt maturemus pacem; imo, sicuti maris coelique temperiem turbines tempestatesque commendant; ita etiam ad augendam pacis gratiam tumultus vt praecedant, opus esse videtur b). *Pacis* autem tempore vires et comaeatus paramus, vt futura bella eo melius sustineri queant, ac, sicuti illi, qui suae valetudinis curam paulo diligentiozem habent, contenti non sunt, tegere et ornare corpus, munire etiam volunt, ne coeli iniuria noceat, quin et parata ad manum atque in promptu habere remedia solent, vnde, si languorem morbumue contraxerint, mature petant auxilium: ita etiam qui prae-

a) EVN. A. I. Sc. I. v. 16.

b) Ita PLINIVS pacem TRANI aeuo florentem laudatu-

rus, laudis materiam carpit ex ipsis, quae praecesserant, turbis. vid. Paneg. Cap. V. n. 8.

A

praesunt publico, et ciuibus suis recte volunt consulere, in media pace praesidia et instrumenta bellorum parant, et rem pessimi ominis iudicant, tum demum cogere militem, parare arma, gerendique belli rationes inire, quum signis infestis incedat hostis, et iam ante portas Annibal sit. Haec vicissitudo, dum saecula et homines fuerunt, imperia et regna agitauit. Agitauit etiam, imo et nunc agit hanc, quam incolimus, Germaniam adeo, vt illam saeculi partem mox olea ornet, mox vero alteram praelia funestent. Et quam vellemus, vt ne aetas nostra cecidisset in ea tempora, quibus tot expugnatas captasque vrbes, et inundantes caede ac sanguine et late aggestos fratrum cadaueribus campos intueri licuit. At sic experientia edocti iam scimus, quod veluti morbi, quum incubuerint, omnem corporis statum turbant atque debilitant, vigorem adimunt membris, decerpunt florem, hominem adeo, formosissimum animal, laruam reddunt ac vmbra, non raro plane perimunt ac tollunt: ita etiam bellorum tetra pestis, quum semel inuadere rempublicam aliquam, validissimam licet, coeperit, eam breui laceret, quidquid boni succi et sanguinis adest, depascit, deterat, exhauriat, saepe et ipsam euertat. Tantum abesse iam conspicias, vt parentes in diui IUSTINIANI effato c), quod scilicet, *qui pro republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam vivere intelligantur*, acquiescant, vt illi potius liberos, liberi genitores, vxor thori socium, sponsum sponsa, belli furore ereptos acerbissimis prosequantur lacrymis. Hosce iamiam reduces quidem factos, at viribus debilitatos, aut corpore mutilatos cum suis necessariis miseram vitae conditionem aegre ferre vides; iam etiam hos, id miserrimum esse, vociferari audis, quod in tanta rerum penuria emendi, pascendique suis sudoribus, suo propemodum labore essent, qui vltima seruitutis impo-

c) *pr. Inst. de Exo. tutorum.*

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. III

imponerent: iam vero et illos, quandoque etiam eruditos, quibus illud praeprimis placet

Vnde habeas, quaerit nemo, sed oportet habere, inculcare fatum, vides, quod non ea aetate vixerint, de qua canebat OVIDIVS d),

Aera dabant olim: melius nunc omen in auro est;

Vistaque concessit prisca moneta novae.

Omnes certe, dum commercia velut turbine quadam disiecta iacent; dum auri et argenti nimium aucta aestimatione, et corrupta nummorum bonitate annonae caritas crescit; dum quiuis bonorum exoptat, vt et vel tandem veniat illa rerum mutatio, quam promisit DEVS e) dicens *afferam aurum, et pro ferro afferam argentum*; exclamant cum poeta

Claudite nunc fratres Iani templum: sat Arua biberunt Sanguinis.

Inter has vero, ob fidum illum belli comitem, puta, ob annonae caritatem, penuriam rerum, et nummos deprauatos, calamitates et gemitus quum animus fere omnium angatur moerore; quid praeter suspiria ad DEVM recreationis nobis datur, nisi hoc vnicum, vt in irrequietis Mineruae castris gnauiter mereamus, et cum musis nos delectemus? Equidem tristitia inter communis patriae fata in musis leuamen tristitiae quaesitum sensi, coque nomine operam dedi huic DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI lucubrationi, quam nec infructuosam, nec ab hoc tempore, nec instituto meo alienam esse reor. At quum non sim nescius, in eodem argumento versata iam esse aliorum ingenia, paucaque, si librorum titulos modo et capita inspicias, superesse videri ab iis aut derelicta, aut praeterita; non dubito, fore, qui multorum reprehensiones incurram, et post HOMERVM Iliada scribere videar. Sed tamen idem quoque non vereor, vt aequi rerum aestimatores veniam daturi sint, partim

A 2

quod

d) *Faster. I. 221. Squ.*

e) *Esai. Cap. LX. v. 17.*

quod nemo doctorum f), quod sciam, sigillatim hoc caput curatiore opera excussit, sed leui brachio tractauit, partim quod etiam argumentum eius sit indolis, in quo ostendi queat, quales academicae doctrinae, profectus coeperim, in praelectionibus, quas Tubingae super rebus ad politiam aequae ac oeconomiam spectantibus non sine ingenti fructu instituit F. W. TAFINGERVS, ICTus omnibus elogiis maior. Vt vero haberem, quo, tanquam ad cynosuram, mentis meditationem dirigere possum, totam hanc tractationem existimaui in quatuor capita dispertiendam: quorum primum *pretium* in vniuersum, alterum *pretium legale* speciatim adumbrabit: tertium de *nummorum*, vltimum de rerum *pretio legali* agget. Has ergo primitias, lector benigne! aequo accipias velim animo, et, si quid ob tenues ingenii maturitatis primum vires, et angustias temporis erratum sit, aut neglectum, memor sis IUSTINIANI sententiae, quod nempe *in nullo aberrare, diuinae utique solius, non autem mortalis sit constantiae.*

CAPVT

f) Scio quidem superiori faeculo edidisse ANDR. DINNE-
RVM *Diff. de iusto rerum pretio definiendo.* At meditationes beati viri ita sunt comparatae, vt, si eas aliquoties legeris, nil nisi feriem idearum confusarum inde colligere possis. Ita enim ibi inquit, quodnam iustum ac verum pretium sit, pro fundamentali propositione hanc ponit regulam: *verum pretium appellatur, quod emtorem inuenit, s. quo res vendi atque comparari solet, vel, tanti res valet, quanti vendi potest homini scienti*

qualitatem rei. Vides obscurum per aequae obscurum explicari. Eandem ieiunitatem sapit altera illa regula, qua asserit, *iustum pretium esse nihil aliud, quam quantitatis aequalitatem, qua pecunia, cuius publica et perpetua est acclimatio difficultatibus permutationi subuenit.* Sane quum nil fructuosum afferat hic autor, requiescat in pace. Imo et BOETII diff. de *Mensur. Pretii* obuia in EIVSD. diff. iunctim editis T. I. p. 897. parum vtilitatis praebet.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. V

CAPVT PRIMVM

DE PRETIO IN VNIVERSVM.

§. I.

DE NATALIBVS PRETII CONIECTVRAE.

Sua licet sese commendet vtilitate: est tamen diffusum illud antiquitatis caput, quod *pretiorum* natales detegit. In re igitur tam antiqua et dubia, si qua datur venia suspitioni: tantum abesse, adfirmauerim, vt homines rationem *pretii* et commerciorum ea aetate habuerint, qua iidem

vindice nullo,

Sponte sua, sine lege fidem rectumque colebant a), vt potius afferendum sit, primam hominum eamque innocentem infantiam iis luisse modo rebus, quas sine quadam arte protulit benigna natura. At ex quo iam adultior facta erat hominum aetas, iidemque a prisco more omnia habendi communia recedebant: dubio carer, quin suas sibi quisque sedes, suos agros, suas tandem, quibus indigerent, res ita vindicare inceperit, vt eis vnus ipse vti, nemo autem alius, sine veri domini permissione, eas denuo occupare posset. Hac vero ratione non eadem omnium rerum quibusuis erat facultas, et nunc alii abundabant rebus, quibus indiguere alii. Veritati ergo proxime accedit, vt sic sensim sensimque inualuerint *pretia* rerum, quippe iam alter ex alterius adparatu suppleret id, quod sibi deerat. Imo quum non omnia profert omnis tellus, sed ex VIRGILII obseruatione b)

A 3

Hic

a) Ita saeculum aureum descripsit OVIDIVS Metam. L. I. v. 90.

b) Lib. I. Georg. v. 54. sq.

add. Lib. II. Georg. v. 109. sq. Delineationem non abfimilem reperies in OVIDII Lib. de Art. amandi. L. I. v. 757. sq.

VI EXERCITATIO ACADEMICA

*Hic segetes, illic veniunt felicius vnae,
Arborum fructus alibi.*

num asserere ambigeres, et vel ipsam necessitatem coegisse homines, ut constituto rerum pretio, licet indefinito, ea, quibus vel abundabant, vel quae sua arte et sudoribus producebant, indulgerent aliis, eaque, quae ipsis deerant, peterent ab aliis? Inde, ut ego quidem arbitror, non desuerunt, qui si ipsis affulgeret aliquid lucri, relinquebant patriam, perreptabant montes, infima terrae viscera inuadebant reclusuri auri argentique venas: inde mox impiger mercator

Per mare, pauperiem fugiens, per saxa, per ignes extremos ad Indos excurrere adueuerat: inde etiam regiones, olim aut syluis horridae, aut paludibus foedae, nunc agris fertilibus, nunc hortis amoenis ornabantur, si modo verum est, quod commercia habeant praeter alia bona et hoc, ut cum moribus hominum, ipsum quasi terrae ingenium emolliant, nec ferum esse amplius, incultumque sinant c). Hanc primam esse Pretiorum aequae ac commercii aetatem ac velut infantiam, quivis agnoscat. Omittam vero ad praesens, permutationem modo his canis temporibus adhibitam esse; maxime quum eius rei sat manifesta apud priscos scriptores vestigia deprehendas d). Tamen si vero illud *aeuum felicius* vocat PLINIVS e), quum res ipsae permutabantur inter se, nec, deficiente auri sacra fame, tum audiebantur quaelae f) quod intum sit

c) Egregie inquit sagacissimus Auctor de L'ESPRIT DES LOIX L. XII. Cap. I. Le Commerce guerit des prejuges destructeurs, et c'est presque une regle generale, que partout, ou il y a des moeurs douces, il y a du commerce, et partout, ou il y a du commerce, il y a des moeurs douces.

d) Eadem fere principia fouet THOMASIVS tam in *Jurispr. diu.* L. II. Cap. XI. quam in *disp. de pretio affection. in res fungib. non cadente* Cap. I. §. 7.

e) In *Hist. Nat. Lib. XXXIII. C. i.*
f) Tales querelas fundebat OVIDIVS L. I. *Metamorph.*

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. VII

- - in viscera terrae.

Effodiuntur opes, irritamenta malorum:

Iamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum

Prodierat

mox tamen modus dominii transferendi alius excogitatus est. Etenim alter ille modus rei acquirendae, qui fiebat accipiendo, quo egeas, et reddendo, quod alter sibi vsui fore putet, siquidem eo ipse carere queat, id difficultatis habebat, vt non raro alter id, quod pro accepto reddat, adspernaretur, et ipsarum rerum permutandarum tam incerta saepius esset aestimatio, vt non posset non alteruter damni periculum incurrere, imo vt quandoque contingeret, quod de permutatione *Glauci ac Diomedis* HOMERVS g) memoriae prodidit, vt permutarent

Χρυσέα χαλκείων, ἐκαστῶμινος ἐννεαβολῶν.

Aurea aereis centena nouenariis.

Imo et id incommodi sequebatur permutationes, vt, dum homines terrarum alio calentium sole deliciis inhiabant, saepius alter eas res accipere noller, quibus nostra a se desiderata bona comparare voluit, nec semper haberet alter, imprimis cui angusta res est, quod gratum huic esset, a quo aliquid peteretur. Gentes ergo, queis amplior vitae cultura arridebat, cogitarunt de re aliqua, quae ad quarumvis rerum pretium metiendum adhiberi posset, eamque vim tribuerunt metallis. Non incongrue ergo loquitur PAVLVVS h) *electa est materia, cuius publica ac perpetua aestimatio difficultatibus permutationum aequalitate quantitatis subueniret, eaque materia forma publica percussa vsu dominiumque non tam ex substantia praebet, quam ex quantitate, nec ultra merx vtrumque, sed alterum pretium vocatur. En natales pretii indefiniti aequae ac eminentis.*

§. II.

g) ILIAD. β. v. 236.

h) L. I. D. de Cont. Emr.

§. II.

DESCRIPŦIO PREŦII.

Natalibus vero *pretii*, penicillo licet breui, adumbratis iam quid eius in vniuersum nomine veniat, dispiendum est. Generalem esse *pretii* notionem, opinor, nec tantum emtioni venditioni esse accommodatam, quod voluisse videtur VARRO a). Ita enim LABEO mentionem iniicit b) *pretii conductionis*; PAULVS c) vero meminit *pretii operae*. In eruenda caeterum *pretii* notionem WYRFELIVM d) fortasse sequerer, qui id definit per *quantitatem, qua res ad relationem inter se aptae sunt; nisi, rem penitus considerando explorassem, nimis late conceptam videri descriptionem, eamque etiam quadrare ad mechanicam quantitatem. Potius ergo pretium dice- rem proportionem quandam arbitriariam moralem, rerum et actionum in commercium venientium, secundum quam illae comparari possunt. Ut nonnisi proportionem quandam pretio contineri contendam, me id praeprimis monet, quod toties, quoties mensuram pretii quantitarum institui- mus, id quod autem v. c. fieri solet, quando inuestigando iustum rerum, quae sub mensuram cadunt, pretium nosse animus gestit, toties illico menti se ostendat proportio, quam inde eruere cupimus. Arbitriariam vero esse illam proportionem, ex ipsa rerum natura habemus compertum. Enimvero si paulo curatius intuearis rerum proportionem de pretio instituendam: tantum abesse, conspicies, ut inconcusso inniti possit fundamen- to, ut is potius, qui eam nonnisi a nuda hominum opi- nione dependere dixerit, a vero aberrasse non videatur. Ac si diuersitatem morum, quibus se maxime compo- nunt homines, intuearis, et dein cum PLATONE e).*

a) De Lingu. Lat. Lib. IV.

b) in L. 28. §. 2. loc.

c) in L. 52. §. 2. pro Soc.

d) in Iurispr. definit. §. CCCCLXXX.

e) Verba PLATONIS pro- tulit B. BUCHNERVS in *Diff. Academ. p. 469.*

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. IX

omnem viuendi rationem ad quatuor potissimum referas genera, *temperatum* sc., *prudens*, *forte* ac *sanum*, atque his rursum totidem alia contraria atque aduersa opponas: num afferere ambigeres, rem quandam non nisi insuperabili difficultate inueniri, quam omnes aequali modo amarent, nedum cuius pretium eadem prorsus ratione metirentur? num contendere anceps haesitares, quemque eam modo rerum pretio legem dicere, quam quisque eidem illi aptam esse putat? Dubio autem care videtur, *moralem proportionem*, pretio in *uniuersum spectato*, eatenus tantum considerari, quatenus pretium cuiusdam rei definiens attendimus iam ad maiorem, iam minorem usum, quem haec illaue res in relatione ad necessitatem humanam habere poterit. Quae vero quum ita sint: fallor, aut quiuis, me etiam non mouere, fatebitur, eam rerum proportionem, quam *pretium* uocauimus, in eo a quibusuis aliis proportionibus recedere, quod in illa, de qua nobis est sermo, res ea praepremis ratione intueamur, quatenus in *commercium* ueniunt, non autem quatenus vel meram arithmeticam, vel geometricam, vel mechanicam, vel aliam denique inter se relationem habent, aut ex nostra destinatione acquirere possunt.

§. III.

PRÆCIPVA PRÆTII DIVISIO.

Haec uero, lector, tecum erant communicanda, ut in limine statim comperires, qualem *pretii* ideam formarem, cui, iacto uelut nouae domus fundamento, deinceps dicenda superstruantur. Nunc age notiones, quae menti de diuersis *pretii* speciebus obueniunt, euoluamus. Prius uero, quam ad hoc negotium inoffenso pede accedimus, haud incongruum erit, si moneamus, *pretii* uocabulum latioreni saepius assumere sensum, atque ille est, quo nosmet uimur. Ita enim, ut alia taceam, et ipsam pecuniam *pre-*

B

etium

tium eminens vocare solent s. PVFENDORFIVS a), TITIVS b), IO. GOTTL. HEINECCIUS c). Non difficulter vero animaduertes, late nimis, et valde improprie, hoc nomen ipsi pecuniae tribui; quippe *compensatio eminens* potius, aut id, quo omnia in commercium venientia eminenter compensantur, dici deberet. Equidem quum sermo mihi sit *de pretio in proprio sensu*, praecipuam, opinor, diuisionem eiusdem eo redire, vt aliud sit

I. *Vulgare*. Hoc relinqui, norunt omnes, cummuni hominum aestimationi, vnde nomen quoque suum sortitur, quoniam rebus suis illud quiuis e populo tribuit, habito tantum ad eam aestimationem respectu, qualem maior pars hominum iisdem rebus solet imponere d). Innuit id, ni fallit animus, et vel illud tritum, *eine Taxe kan ein ieder machen*, cuius sensum genuinum enodatus quam quisquam alius enodauit EISENHARTIVS noster, *inter φιλοσοφους eruditus, atque inter eruditos φιλοσοφους* e).

II. *Singulare aliud*. Dicit id in Ictorum scholis consuevit *pretium affectionis*, et ita, meo quidem iudicio, poterit describi, quod sit aestimatio, quae rei cuidam ob affectionem quandam peculiarem tribuitur.

III. *Legale aliud*, quod ab iis, quibus summa in republ. potestas competit, definitur. Id toties adest, quoties rerum aestimatio per quandam *legem*, est definitur.

a) In *Iur. Nat. et Gent. Lib. V.* de *reduct. mon. ad iust. pret. §. 2. Cap. 1. §. 3.*

b) In not. ad LAVTERBACHII *Specul. voc. Anschlag. Comp. Digest. obuius in LAVTERBACHII Colleg. Theor. IOH. HENR. MOLLENBACHII Praef. tit. de Contr. Emt. §. LVII. Th. Iur. Ciu. p. 709.*

c) Conf. VIRI ILL. *Grundsätze der deutschen Rechten in Gent. L. I. §. 329.* quam in *Diff. Sprüchwörtern* p. 331.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIQ LEGALI. XI

definita f): quippe, prouti non incongrue monet
 BACHOVIVS g), aliquando definitio pretii vendito-
 ris arbitrio non permittitur, veluti ex causa necessita-
 tis publicae, et hic magistratus, si pretium moderatum
 praesinat, hoc omnino iustum dicendum est. Pretium
 eiusce generis locum inuenire, scimus, in rebus
 fungibilibus, iisque ad vitam humanam summe ne-
 cessariis, adeo, vt eo constituto
 Panis ematur, olus, vini sextarius, adde,
 Quis humana sibi doleat natura remotis.
 Nec emtorem, si pretium tale sit in venditoris fa-
 uorem datum, vrgere posse, vt minus accipiat,
 docet et vel ipsa iuris paroemia, die Sache hat ih-
 ren Preis, wie das tägliche Brod. Proin consistere
 pretium in serpente, siue in puncto, nec latitudinem ha-
 bere, sed quancocunque excessu iniustitiam committi,
 grauter pronuntiat B. PUFFENDORFFIVS h).

§. IV.

RETRERVM DIVISIO RATIONE PRETII.
 Tantum abesse, opinor, vt rerum pretia a causa
 modo, vt potius et a quantitate ipsa inter se discerni
 queant, et sic in plures alias species abeant. Immensum
 sane campum ingredi videar, si earum omnium mentio-
 nem iniicere animus gestiret. Quare iis recensendis non
 immorabor, et circa eam rerum diuisionem potius sub-
 sistam, quam negligere non licet, si definiendi pretii
 ergo rerum naturam penitus perscrutari cogitamus. At
 enimvero in quavis rerum specie dein memoranda sin-
 gularis obtinet pretii computandi norma, et hinc puta-
 rem, quod, habito ad pretia respectu, aliae res sint

B 2

A) vel

f) Vid. IOH. GEORG. FICHT-
 NERI *diff. de Iustit. Pretii* §. IV.
 g) In *diff. ad TREVTLERVM*

Vol. I. *Disp. 28. tit. 3.*
 h) l. c. L. V. *Cap. I. §. 8.*

- A) vel tales, quae *eminens pretium*, seu, ut ita me potius exprimam, *eminentem rerum compensationem* constituunt. In harum ordinem pecuniam modo referimus, siue illa sit, nil interest a) ex aere, siue b) ex auro, siue c) ex argento, siue d) ex quadam alia materia confecta.
- B) vel tales, quarum *pretium* non *eminens* sed *indefinitum* est, et quibus non aequè omnia acquirimus, sicut in pecunia id obtinet. In hunc ordinem referre licet *res omnes*, excepta pecunia: 1) tum *corporales*, et quidem a) *mobiles et immobiles*, b) *viuas vel vitae expertes*, c) *liquiditas non minus ac solidas*, 2) quam *incorporales*, veluti aa) *iura acquirendi, faciendū aliquid*, bb) *exemptiones a dando, faciendū vel patiendū*; cc) *liberales non modo operas, veluti iudicum, aduocatorum, sed et illiberales, ut opificum, mercenariorum.*

§. V.

CIRCVMSTANTIAE IN RERVM PRETIO DEFINIENDO ATTENDENDAE.

Diuersam vero *pretii quantitatem* vix ex alio quodam fonte, ac e diuersis tam *rerum* a) quam *ipforum hominum circumstantiis*, fluere, tralatitium est. Siue enim intuearis ipsas *rerum qualitates et internas et externas*; siue consideres *usum rei*, quem aut omnes homines, aut certae quaedam personae expectant; siue ponderes ipsam *rarityatem*, cuius beneficio vel res vel operas acquirere possumus; siue tandem examines ipsam *quantitatem rerum* inter se comparatarum: sane vberriam inde causarum segetem subnasci vides, *diuersa rebus attribuendi pretia.*

a) Vid. EXCELL. DOM. KEVFFELII *Exercit. Grotian. bonae frugis plenissimas, Exerc. V. §. 113.* et CASP. ZIEGLERI *diff.*, quae inter eius dissert. junctim editas decima quinta est, *de Mohatrae Contractu §. 35. sq.*

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XIII

pretia. Solem lucē illustrare videar, si hanc rem adeo claram magis illustrarem. Neque erraueris, si, multum inesse ponderis, dicas, in mediis enumerandis, quibus *externam* rerum *quantitatem*, (sub certo quoque respectu) et *internam* metiri solemus. Etenim si *pretii* eruendi causa res inter se comparemus; si certus dein in iisdem comparandis *quantitatis modus* obtinere debeat: sane *normas* sequi debemus, quarum ope *quantitas* rerum explorari non minus, quam indicari poterit. At non rerum modo, sed et ipsius *pretii quantitatem* metimur eiusce generis *normis*; quarum tamen alias in rebus *incorporabilibus*, alias *corporalibus* adhiberi, experientia habemus compertum. I. Harum namque *quantitatem* eruere, mos est, 1) *numero*, 2) *pondere*, et 3) *mensura* b). II. In illis vero *duplicem* rationem habendam esse, concedent rerum peritiores. A) Aut enim ita veniunt in commercium, vt et c. *iura alteri* indulta aliis *iuribus* ab altero nobis attribuendis, aut *operae* aliis *operis* compensari debeant. Non aliam tunc admittendam esse credas velim *quantitatis mensuram*, quam quae *numeris* absoluitur; vtpote inter omnes constat, nec maiora, nec plura nos *ordinarie* c) tali in casu reddere iura operasue, atque illa sunt, quae alter nobis praestitit. Id vero tunc praeprimis obtinere, dubio caret, si vtraque pars contrahentium de iuribus operisue *prorsus aequalibus* conueniat d). B) At si quae-

B 3

fio

b) Hic legisse neminem poterit CASP. ZIEGLERI *disp. de iure constituendi mensuras*, et STRUVII *disp. de eo, quod iustum est circa mensuras et pondera*.

c) Summa cum diligentia adhibui vocem *ordinarie*. Probe enim scio, non raro *extra ordinem* iustas de rerum pretio regu-

las minus accurate obseruari.

d) At notes velim, I) quod in hac positione de iuribus operisue *prorsus*, i. e., non nomine tantum, qualitate, numero, et circumstantiis, sed et quoad emolumenta et onera in contrahentes redundantia, aequalibus sermo sit; II) quod *computatio emolumenti vel oneris* in iuribus potissi-

stio est de *iuribus vel operis inaequalibus* praestandis, dum v. c. *in locum iurium operae, aut in locum iurium et operarum leuiorum maioris momenti iura vel operae* substituendae sunt, et vterque contrahentium *aequale emolumentum* quaerit, non ratio tantum habenda *quantitatis*, quae in numero eorum iurium vel operarum consistit, sed et insuper respiciendum est ad *emolumenta et onera* ex hisce iuribus vel operis in contrahentes redundantia, imo et ad horum *conditionem* aequae ac *indigentiam* e). III) Quod-

potissimum instituat per modum fortis, seu vti in vernacula loqui solemus, *wir betrachten die uns überlassene GERECHTSAME als das CAPITAL, und den uns daraus zuffießenden NUTZEN, als INTERESSE*. Vbi post detractum pretium onerum et expensarum summam fortis determinamus. In *operis* vero aestimandis *ordinarie* non tam ad emolumentum ex praestitis operis promanans, quam potius ad *conditionem* et *indigentiam* illius, qui praestitit operas, respicitur. Vtramque hanc circumstantiarum speciem nec penitus negligimus, nec accurate nimis perpendimus, quando secundum hoc distinctionis membrum, de reciproca quadam praestatione certorum iurium vel operarum caeteroquin sibi aequalium conuentum fuit, ac accurate perpendere debemus, si de inaequalibus inter contrahentes sermo esset.

e) Hoc autem allato distinctionis nostrae membro altero illud, quod praemisimus, tolli aut confundi, et secundum explicatio-

nem priori nota adductam in noui in ambobus membris adferri, credas nolim. Vbi enim praecipuus contrahentium finis eo recidit, vt loco iurium et operarum praestitarum alter olim tantumdem in eodem iurium vel operarum genere praestaret; neutra contrahentium pars defudabit in inquisitione super quaestione instituenda, an *aequale emolumentum, aequalisue indigentia* adsit, nec ne? quum eo ipso, quod iura vel operae quoad reliquas circumstantias aequalia in stipulationem uenerint, de emolumento circumuentionis tam magnum periculum haud subest, ac tunc potissimum subesse poterit, vbi 1) vel de iure quodam alio pro iure inaequali, i. e. iisdem quas in altero inuenimus, conditionibus destituito, 2) vel de iure quodam pro certis operis permutando conuentum fuerit. Multo enim facilius in permutanda re diuersae, quam eiusdem speciei, quemque decipi, norunt ad vnum omnes.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XV

fi denique res corporales cum incorporalibus in contractum veniant, ad circumstantias utriusque generis modo in hac Spho traditas attendendum esse, ipsa rei natura docet.

§. VI. QVINAM IN DEFINIENDO RERVM PRETIO PRAECIPVVS FINIS QVAERATVR.

Non vero causis diuersis enumerandis, ob quas mortales solliciti esse solent de rerum pretio, iam immorabor: quippe ad scopum nostrum satis erit indicasse finem praecipuum atque ordinariam, tam proximum, vt philosophi loqui amant, quam remotum, quem in definiendo rerum pretio nobis proponimus. Dubio caret, vix in alio quodam momento nosmet magis optare, vt cuiusdam rei pretium eum obtineat modum, quem aptum nobis esse congruumque iudicamus, atque tunc, quando res operasue necessarias et utiles communicare, animus gestit, cum aliis, earum indigis, et quando ad celebrandum permutationis aut emtionis contractum quendam alliciat aut elegantia, et lauior vita, aut etiam quaedam indigentia, dum cuidam non sufficiat

toga, quae defendere frigus

Quamuis crassa, queat.

Sane vero quibus in memoratis contractibus onerosis, de quibus verum est, quod dixit EURIPIDES a) puta, *Φως ἐμπολήμους πρέπει*, lux contractibus conuenit, eo praeprius respicere videtur, vt ne danda quadam re pro alia, quam nancisci cupit, vllam in patrimonio ferat iacturam, sed vt potius tantum re ab altero accepta recuperasse videatur, quantum sibi suisque facultatibus per rei traditionem deesse credit. Nil aliud, vt paucis me expediam, in definiendo rerum pretio regulariter nos quaerimus, ac aequalitatem, i. e. dum emimus, vendimus, permutamus, res nostras ea tantum mente in alios tran-

a) Cyclop. v. 177.

stulisse videmur, vt aliam, quidem, at *aeque nobis gratam* obtineamus rem, ac illa erat, quam tradidimus. Quem *finem* consequi, si nobis contigerit, laetitia incedimus, et nos rebus nostris *iustum* congruumque assignasse *pretium* putamus. At si obtineamus rem *vilioris momenti*, quam animus optat; nos sane conqueri, audies, quod rei illius adquisitionis dominium non nisi *pretio* admodum *cavo* comparauerimus. *Cura* enim *pretia* esse dicimus, quando *plus* dare oportet, quam vt quaedam *aequalitas* subsistere possit inter rem a nobis traditam, et illam quam ab altero accepimus. Toties vero *plus* dedisse videmur, quoties, vt alteram nancisceremur, rem dare debuimus, nobis vel paulo *gratiorem*, vel *aeque gratam*, at in *maiori* *quantitate*. *Leui* autem *pretio* comparari rem dicimus, si quando res ab altero accepta nobis vel *aeque*, vel paulo iucundior fuit, ac illa est, quam ei tradidimus. At quum viuamus ea aetate, qua omnia, quae veniunt in commercium, aestimamus *pecunia*, tanquam *eminente* omnium rerum *compensatione*, atque quum hinc non *incongrua* sit illa comparatio, qua SYNOLDVS SCHYZIVS b), *nummum idem in contractibus et commerciis hominum efficere*, contendit, quod in *sylogismo* *medius terminus*, quippe quo vacillante omnis argumentandi vis periret: sane id *carum* pronuntiamus, quod tanta *pecuniae* summa compensare et comparare debemus, quanta rem forsán nobis longe *gratiorem* comparare potuissimus. Tamen si vero nos dixisse meminimus, *finem* praecipuum, cuius causa rerum *pretia* definimus, consistere in *aequalitate*: hanc ne in sensu tam stricto accipias, opto, vt inde sequi credas, *aequalitatem* istam *excludere* omne *lucrum*; quippe vbi *lucrum* obueneret, ibi *aequalitas* non minus cessaret, ac si nobis inferretur *damnum*. Si enim, ita forsitan amplius vrgebis, *nulla* deprehenditur *aequalitas*, quando *rem gratam* nobis, *pro alia minus iucunda* tradere

b) De Statu Rei Rom. Vol. II. Disp. IX. §. 6. lit. a.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XVII

tradere debemus: sane et tunc, tuo quidem iudicio, de-
siderabitur aequalitas, quando rem gratiorem pro minus
accepta acquirere licet. At, qui tale necis ratiocinium,
aequalitatem in hunc, quaeso, modum interpreteris; sci-
licet vnumquemque, qui emendo et permutando obtine-
re id cupit, quod sibi deesse opinatur, rem tanti pretii
ordinarie pro alia re tradere ac permutare, quanti esse pote-
rit, ut, si lucrum e tali permutatione capiat, nullum ta-
men inde sentiat damnum, sed tantundem saltim recuperasse
videatur. Scire forsitan aues, quaenam vero res nobis
ordinarie gratiores, et hinc cariores etiam, tam esse sole-
ant, quam debeant? Putarem, quod ea temporis perio-
do, qua nummus adhuc erat exul, eae tantum res mor-
talibus gratiae praepriis erant, quarum possessione felici-
tatis vnuscuiusque promouebatur, id quod nimis inde-
finitum sonat, atque ex singulorum indole, vitae ratione,
et facultatum qualitate debuerat cognosci. Sequiori au-
tem aetate, illas rerum species cariores esse dicimus, quae
maximam naetae sunt aestimationem pecuniariam c). At
alter ille, quem in definiendo rerum pretio attingere stu-
demus, finis, puta remotus, locum iam sibi exposcere
videtur. Eundem illum esse, opinor, quo quaenvis acti-
ones humanae tendunt, puta, ut bonis et facultatibus ad
beatam vitam spectantibus in dies singulos locupletiores red-
damur. Quum vero iam pridem refrixerit amicitiae
amor, eaque aetate viuamus, qua virtus laudatur et al-
get; quumque iam inuidia, iam dira lucri cupido, et
foeda foeneratorum prauitas, iam vero et alia impedi-
ant, quo minus hominibus tam felicibus esse contingat, ut
vtrumque finem consequantur: de refrenanda tali malitia
cogi-

c) Hic legisse neminem poe-
nitebit IOH. BODINI respons.
ad paradoxa MALESTRETTI
de caritate rerum, eiusque reme-

dit. Obuia est in HERM. CON-
RINGII Operibus, quas iunctim
editas debemus B. DE GOEBEL,
Tom. IV. p. 788.

XVIII EXERCITATIO ACADEMICA

cogitandum, et hinc definiendum erat *legibus*, quid *iustum* esset circa *rerum*, ni plurimarum, *quarundam* saltem *pretia*. Hanc igitur rem curatiore opera ponderasse, e re erit.

CAPVT SECVNDVM.

DE PRETIO LEGALI IN SPECIE.

§. VII.

IVS LEGALE PRETIUM CONSTITVENDI QVIBVS
COMPETAT.

Ad illas rerum species illico accederemus, quarum *pretia lege* sunt definienda, ni *personae* circa constituenda *rerum pretia* occupatae intercederent, sibi que prius locum dari in hac tractatione poscerent. In eo non fallar, nec quispiam refragari fortasse poterit, si contendam, non alias *personas*, munus *rerum pretia* lege quadam definiendi obire posse, quam eas, quae potestate gaudent, bonis legibus armandi rempublicam. Num enim est credendum, homines, emtores aequae ac venditores, obseruaturos semper esse normas de *rerum pretiis* praescriptas ab iis, quos facultate, obligandi alios, destitutos esse deprehendes? Num tali casu obtineri posse putares, modum, quem quaerimus, et quem eo absolui scimus, ut rerum, quibus non nisi aegre caremus, diuersas species iusto, nec nimis caro, sed potius cum facultatibus patrimonii quorumuis conueniente pretio acquireremus? Absit, qui id credamus! Hinc opus omnino erit, vt *legibus* iustus in *quarundam rerum pretiis* modus praefiniatur, quantumuis illud fortasse haud paucis libertatem mercantium infringere videre possit. Eundem vero modum a) *eminenter* non nisi *suprema in* quauis

a) Vid. B. HEVMANNI *Init. Iur. Polit. German. §. 36. §4.*

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XIX

quavis republica potestas, b) subordinate e contra collegia, magistratus, aliaeque personae politiam adornantes praescribunt, atque definiunt. Nullus autem a vero aberrabis tramite, dum instar regulae assumas hoc dogma, ius scilicet rebus legale pretium imponendi iisdem, qui de causis politiae leges ferendi potestate sunt muniti, in uniuersum, speciatim vero iis quoque competere, quibus cura rerum publica auctoritate aestimandarum demandata est. Veritas huius thesicos eo lucidioribus radiis elucet, quo grauioribus argumentis id praeter alios et iurisprudentiae et politiae laude inclutos viros docuerunt H. CONRINGIVS c), VIT. LVD. DE SECKENDORFF d), perill. L. B. DE BIELEFELD e), ill. I. H. DE IVSTI f), ill. AYRER g).

§. XIII.
QVIBVS NAM ILLVD IVS IN GERMANIA COMPETAT.

Est vero omnino laetandum, quod communis patria eos subinde aluerit imperantes, qui attendentes illud QVIDII a)

Tu quoque, quam patriae rector dicare paterque

Vtere more Dei, nomen habentis idem,

Germaniam legibus rerum pretia definientibus adornaerunt. I. Sicuti autem maiestas est penes Imperatorem et

Proceres Imperii collectiue santos, quos quippe certe quadam ratione ad regni consortium adscitos esse con-

C 2

Itar

b) Conf. ZIEGLERI Tr. de Iur. Maiest. Lib. I. Cap. XLVI. §. 2.

c) In diss. de Maiest. Civili, quae legitur in IPSIVS Oper. edit. T. IV. p. 603.

d) In Libro aureo, cui titulus deutscher Fürstentaat II. Th. Cap. 3. §. 4. 6. 210.

e) Institut. Polit. T. I. Cb. VIII.

§. 17.

f) Vid. EIVSD. Staatswirthschaft Th. I. §. 249.

g) In Diss. omnibus numeris absoluta, cui titulus de S. R. I. Principe Politiam circa commercia et studia civium suorum vire adornante Sect. II. §. 31.

a) Lib. II. Trisf.

stat b); ita etiam indoles arctissimi illius vinculi inter caput et membra imperii non secus fert, nec tulit, quam ut vel in ipsis imperii comitiis cura *politiae* non esset neglecta. Antetector ea propter ordinationes politicas c), aequae ac ipsas pacis Westphalicae tabulas d), quibus emendationem tam politiae, quam iustitiae ad comitia reiectam esse legimus. Quae vero quum ita sint: sane eo lubentius quivis concedet, *posse Imperatorem cum imperii Proceribus in comitiis definire pretia rerum*, earum praecipue, quarum aequalem per uniuersum imperium exoptaremus aestimationem, quo certius esse, opinor, caussis politiae adscribenda esse *rerum pretia* definienda. Nec infes, in ordinationibus politiae stricte sic dictis prolatis in Comitiis nihil circa *pretia rerum* disponi. Nam non est, qui deseram caussam. Largiamur enim, nil in iis de *rerum pretiis* agi. Nonne tamen v. c. leges monetariae e), aequae ac leges taxatoriae summorum Imperii tribu-

b) Vid. ill. IOH. GEORG. ESTORIS *Disq. de Iud. Princ.* p. 14. et p. 25. et ill. IO. STEPH. PVTTERI *Elem. Iur. Publ. Germ.*, opus, quod Musae suum facile agnoscent, L. III. Cap. III. §. 30. Hinc eorum dogmata sequi, periculosum videtur, qui summam et independentem maiestatem Imperatori tribuendam esse fingunt, et Proceres Imperii subditos esse docent. Portentum hoc iuris publici iam dudum exploserunt praeter alios B. GOTTL. SAM. TREVERVS in *disq. erudita de Studiis I. R. G. ruinam procurantibus* C. II. et III. et BERNH. L. B. de PLESSEN *de Libert. Germ.* Cap. III. §. 7. 8.

c) Plures attulit B. IOH. HEVMANNVS in *Init. Iur. Polit. Germ.* Cap. III. §. 16. sqq.

d) Vid. Pacis Osn. Art. VIII. §. 3. Iungas *Medit. ad I. P. Caesar. Suevicum* p. 1268. sqq. et Mant. III. ad Spec. VIII. Adde quae multo eruditionis adparatu protulit ill. HOFFMANNVS, ICTus Tubingensis celeberrimus in *disq. de remisissis ad proxima comitia, quae in pacificatione Westph. expediendi nequiverant* §. XVIII.

e) E multis adduxisse e re erit Ordin. Monet. FERDINANDI I. de an. 1559., quippe quae instar fundamenti est habenda deliberationum de re monetaria habitarum an.

tribunalium f) in eam legum classem sunt referendae? In quarum censum aliae quoque circa *rerum pretia* ordinationes veniunt. Illae enim valorem siue *pretium pecuniae*; hae vero mercedem siue *pretium certorum iurium et operarum* constituunt. Interim nec ipsimet diffitemur, non multas ordinationes in comitiis confectas deprehendi, quae de *rerum pretiis* quicquam statuerint. Male tamen et non nisi incongrue exinde inferres, Imperatori ideo cum proceribus ius circa *pretia rerum* quicquam in toto imperio valiturum decernendi non nisi sub multis limitationibus competere. Imo in ipsis poliitiae legibus non pauca ac graua reperies *Iuris caesarei et procerum circa rerum pretia* amplissimi vestigia g). II. Spectat quoque ad *Circularum* honorem, vt tam definiant legibus, quae res in commercio esse debeant, quam interdican vt eorum mercium, quae aut ciuium sanitati noceant, aut subditos ad otium, luxum, aliaue vitia pelliceant, nedum in decus publicum vergant h). Spectat ad *Circularum splendorem*, quod possint *monetarum valorem* secundum praescriptam normam *examinare atque ad iustum pretium reducere* i). Spectat tandem, vt paucis me expediam, ad

C 3

Cir

an. 1566., 1570., 1576., 1594., 1603. Eam proelis sudandam tam curauit B. de GOEBEL, quam etiam inseruit B. IOH. IAC. SCHMAVSIVS *Corp. Iur. Publ. Acad.* p. 248. edit. 1745. Qui sitim aliis legum monetariarum normis allegatis restringere vult, adeat *Repertorium iuris publici et feudalis, sub voce Muntzordnungen* p. 782.

f) Euoluas SCHMAVSSIVM *l. c.* p. 1050. et 1056.

g) Vid. *Ref. Pol. Aug.* de an. 1530. tit. 24. 28. sq. in perill. de

FENCKENBERG *Collect. R. I. T.* I. p. 332. et *Reform. Pol. Aug.* de an. 1548. ap. EVND. *l. c.* p. 587. add. MEVIVS *von wucherlichen Contracten* et HEVMANNVS *l. c.* §. 17.

h) Vid. des Löbl. Schwäb. Kraiſes Patent und Verbott die Verkaufung des inländischen Flachses und Garns ausser diesem Kraiſſe betreffend, Vm den 15. May 1713. Legitur in H. FABRI *Staats-Cantzley* P. XXV. p. 167.

i) De circularum cura circa rem monetariam egerunt IOH. de

Circulorum dignitatem, quod ipsorum curae commissae sint praecipua *politiae iura*, in quorum numero praecipuis illud eminet k), quod circa *rerum diuersarum pretia* decernenda versatur?

§. IX.
CONTINUATIO EIVSDEM ARGUMENTI.

III. Quid? quod tantum abesse, inter omnes constat, ut caeteri, ad quos rerum summa est delata, *Ordines Imperii R. G.* sint nudi provinciarum praefides, ut potius in suo quisque territorio potestatem maiestati aemulam et analogam exerceat a). Inde quo lucidioribus radiis elucet veritas dicti a *LVDOLPHO HYGONE* prolati b), omnino scilicet *ordinibus imperii concedendum esse, ut leges generales imperii, si necessitas hoc ita exigat, quatenus corrigere, et loci hominumque conditioni aptare possint*: eo maiori iure ordines imperii sibi asserunt facultatem promulgandi ordinationes politicas, rationibus provinciarum suarum aptas, easque edictis et rescriptis modo restringendi aut extendendi, modo et vel contrarias ordinationibus imperii politicis statuendi c), modo de-

de *SCHEIDLIN de Conuentib. S. R. I. trium circul. Franc. Bau. et Sueviae*, len. 1707. et I. IAC. *MASCOVIUS de iure circa rem monetar. in terris circuli Saxon. Super.*

k) Delineauit ea ill. ESTOR in *Diss. de restr. agendi appellandique facul. ratione Bellicorum Ciuilium et Oeconomicorum, de quibus Circuli Germ. statuerunt §. LIII.*

a) Vid. praeter praestantissimos scriptores adductos ab ill. *HAEBERLINO*, Fautore mire nobis propenso, in *Ann. in*

SCHMAVSSII Comp. I. P. S. R. G. I. Lib. III. Cap. II. not. z., n. HEVMANNI diss. de Characteribus superioritatis territor. caute designandis.

b) de *Statu Region. Germ. Cap. III. §. 18.*

c) Vid. *COCCEIUS in Iur. Publ. Prud. C. XXIII. n. 4. STRUVIUS in Comp. Iur. Publ. Cap. XXVI. §. 41. HERTIUS de Super. territ. §. 25. STRYCK in Vt. Mod. Tit. de Const. Princ. §. XI. SCHAVMBURGIVS in diss. de Natura priuileg. tam gratios. quam conuenional. §. 17. illustr.*

SCHREI-

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XXIII

rique, si e republ. esse videtur, res quam plurimas lege quadam ad certum pretium restringendi, ne iniquum exigatur ab iis, qui iis indigent, easque emere coguntur.

IV. At principes iure munereque isto ipsosmet fungi, immensa rerum gerendarum moles haud finit, vnde curam pretiorum committunt modo 1) eorum collegiis, iam 2) urbium magistratibus, iam quoque et 3) aliis personis, quae speciatim, vt rerum pretiis taxandis inuigilent, constituuntur.

§. X.

QUIBUSNAM REBUS LEGALE PRETIUM CAUTE

IMPONI DEBEAT? Quam commercia tam vtilia sint, vt, non sine ratione, duobus maxime constare societatem ciuilem, COMMERCIUM et imperio, dixerit LIPSIVS a) et non minus sapienter, quam vere P. I. MARPERGERVS b) *florem commerciorum fortissimam appellauerit columnam, cui innititur structura ciuitatis*: facile est intelligendum, quare summa potestas, siue in optimatibus, siue in principe, siue pro sua cuiusque portione consistat in omnibus, in id summo studio incumbere debeat, vt in suis terris floreat omnis generis commercia, praemiis inuitet homines ad excolenda opificia, quin et recipiat mercatores, qui monente SENECA c) *ita urbibus profunt, vt medicus aegroti, mango venalibus*. Quem vero finem non obtinebit, si non assumat illud ab HVGONE GROTIO, at quanto

SCHREIBER in *diff. de Caus. Polit. et carum, quae iustitiae dicuntur consuetu et differ. Cap. II. §. 3. ill. a VIKER l. c. Cap. I. §. 7. et praepriis THOMASIVS in *diff. de Statum Imp. potest. legislat. contra ius comm., qua et argumenta fecus sententium solide discussit.**

a) *Ciu. doct. L. II. C. I. Add. CONRINGII diff. de re nummaria in republ. quauis recte constituenda. Extat in LPSIVS Op. iunior. editis Tit. IV. p. 731.*

b) *In dem neu eröfneten Handelsgerichte Cap. II.*

c) *de Benef. L. IV. c. 12.*

quanto viro? propugnatum dogma d), puta, *commercia libera esse debere*. At ex hoc ipso principio sequi videtur, *liberum* quoque tunc cuique esse debere, rebus suis *pretium imponere quantumcunque*, nec in vlla rerum in commercium venientium specie *pretium legale locum habere* posse. Ne vero id principium eo vsque extendas volo, qui rempublicam quandam legibus de rerum *pretio* disponentibus penitus carere posse credas. Ex nimia namque lucri quaestusque propensione, ceu ex fonte quodam impuro, promanare, certum est, illas de *iniusto rerum pretio*, querelas non heri demum, aut nudius tertius, motas. Harum multae nobis essent incognitae, si pluriarum rerum *pretia legibus definita* extarent, nec nimia singulis civium indulgeretur libertas res suas, pro suo libitu et arbitrio aestimandi. Quare, quum respublica talibus intestinis malorum seminibus, et cognatis vitis non secus obruatur, atque ferrum rubigine, aut lignum blattis et tineis exeditur: sane providi principis est, modum ponere foeneratorum licentiae, et illo *GROTII* dogmate adducto non obstante, promulgare ordinationes rerum *pretia determinantes*. Nam

immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

At est, ne alteri huic principio, nempe quod *pretia rerum*, quantum id fieri potest, *legibus definiti* debeant, non aequae nimium inhaereas, contendasque *rerum omnium* quae in commercium veniunt, *pretia legibus esse definita*. Dici enim alias posset, te incidisse in scyllam, dum charybriim euitare studeres. Ni ergo animus fallit, media incidendum erit via, statuendumque, *quasdam modo res* admittere *pretium legale*, *quasdam vero id respuere*, *illas*,

d) de *Mari libero* C. I. et de *I. B. et P. L. II. c. II. §. 13.* verba huius viri inter magnos facile principis ill. *AYRER* in exaltata *diff. de S. R. I. Principe Politia circa commercia et studia civium suorum rite adornante Sect. II. §. 7.* adduxit.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XXV

illasque ab his separari, iustosque vtrique rerum speciei limites poni debere. Hasce vero res praeprimis legale pretium desiderare, putarem, I) quibus quaeuis necessaria vbiuis locorum et omni tempore comparare possumus. Quam vero indolem in nulla alia re, inuenimus, ac in pecunia, de qua dein dicemus, II) quibus omnes omnino homines in republica quadam indigent; III) sine quarum legali aestimatione alget cum exteris commercium; IV) quae tandem, vt status reipublicae tam iudictarius, quam politicus, et cameralis ab innumeris vexis liberetur, taxari debent.

§. XI.

MEDIA, QUIBUS RES TAM CORPORALES QVAM INCORPORALES, ET EARVM PRETII QVANTITATEM METIMVR, AD LEGALEM NORMAM SVNT REDVCENDA.

Bearam ciuitatem esse, fatetur quiuis, in qua vnaeque portio munus suum perfecte obit, concordique ministerio partium, hominis bene valentis, optimaque horum temperie gaudentis reddit imaginem. At de existentia eiusmodi ciuitatis beatae dubitare nos imprimis sinunt affectiones pravae, fraudes non mercatorum aut opificum modo sed et aliorum, quos ita auaritia instruxit genius, vt cautissimum quandoque, et vel ipsum Argum, circumueniant, ac non raro falsa a se facta supponant imagine veri fraudem adumbrantes, quin nec religioni sibi ducant, et vel ipsa *media* deserere, *quibus rerum*, earumque *pretii quantitatem metimur*. Quo magis talis fraus perturbat ciuitatem, et quo maius damni periculum e stateris adulterinis, falsis modiis, inaequali pondere in singulos redundat: eo maiori cura Princeps debet inuigilare, ne morbus hic fonticus, quo respublica laborat, latius serpat, sed quociens curetur, radicatusque exterminetur. Quare necesse erit, vt iustae normae legibus peculiaribus praefiniantur, in singulis

D

vnus

vnus territorii toparchiis non diversae inueniantur normae mensurarum ponderisque, et reliquorum quoque mediorum, quibus rerum pretiique quantitatem metrimos est. Recte enim non minus, quam sapienter monuit IOH. BODINVS a), quod haec media si sint adulterata, commercia multis incommodis turbentur, quae tamen enitari poterant, vbi illud STIGELII viger,

*Vna fides, pondus, mensura, moneta sit vna
Et status illaesus totius orbis erit.*

Non aliam, opinor, rationem summae potestatis esse, quae iubet, vt ponderum et mensurarum prototypa, maioris auctoritatis ergo, signo quodam publico, vultu armis, vel nomine imperantis, ciuitatumue insignibus praedita compareant, atque agoranomi constituantur, qui iis invigilent. Imo et aequum est, sumere supplicium ab iis, qui falsis mensuris, ponderibus, vlnis vti non erubescunt. Quum vero, nos iam supra dixisse b), meminimus, et in ipsis incorporalibus rerum speciebus, puta iuribus vel operis certam quandam quantitas mensuram, quam vero in computando emolumento et onere, aut etiam statu, conditione et indigentia absolui constat, adhiberi posse, atque non paucas in iisdem saepius committi fraudes: sane personae politiam adornantes huic malo obicem vix maiorem ponent, quam si normam praescribant, secundum cuius tenorem emolumentum, seu fructus ex iure aliquo, detractis oneribus, in quemquam resultantes, nec non indigentia ciuium pro status sui gradu ac qualitate per totam rempublicam computari debeant. Adsint ergo in quauis republica bene ordinata

1) ad

a) De Republica L. I. C. X. n. 160. V. Ref. Pol. de Ao. 1530. tit. XXX. adde STRVVII *diff. de eo quod iustum est circa mensuras et pondera* c. III. n. 3. HEVMANNI *Institia Iuris Politiae germanicae*

norum C. XX. §. CLXXVII. HENR. COCCII *diff. de vero rerum pretio* §. I. MYLERI *Metrologia s. de iure mensurarum et ponderum.*

b) vide §. V. in not. d).

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XXVII

D) ad metiendam in rebus corporalibus quantitatem A) aequalia et accurata pondera, tam a) maioribus b), quam minoribus rebus ponderandis, B) aequales et accuratae mensurae, et quidem a) virgarum pedumque ad campos metiendos adhiberi solitarum, b) vasorum, quae liquidis mensurandis inferuiunt, c) vasorum, quibus solida, ut omnis frumenti genera, aliasque huiusmodi res metiri mos est; C) aequales denique per totam rempublicam mensurae vlnearae. II) Adit quoque, ut rerum incorporalium quantitates explorari atque determinari queant A) pes praefixus, ad computandam sortem et vsuras, qui in vernacula audit, *der Capital- vnd Interesse Fus, aus welchem zu ersehen ist, wie viele pro cento aufs höchste erlaubt sind* c); B) pes quidam, legaliter ad usum eorum

D 2 col-

c) Iam olim quantitas vsurarum non vniformis obtinuit, prouti ex LL. anterioribus solide docuit illud aeternum Academiae huius decus HENR. HAHNIUS in Opusc. ad §. de indaganda in instrumento P. Osnabr. C. III. §. 8. sqq. At aliam vsurae faciem nanciscebantur quum IVSTINIAN. L. XXVI. C. de Vsuris quantitatem vsurarum pro diuersitate et qualitate personarum eam determinaret. vid. HENN. BODINI *diff. de vsuris licitis ultra quincunces* C. III. At post diui huius Imp. tempora foeneratorum auaritia detestanda sepultis quasi iuris ciuillis segetibus exereuit; hinc, quod laetandum omnino, germani Legislatores vsuras vna vice imprimis in annuorum reddituum

emtionibus reuocarunt ad aequitatem. Vid. R. I. Aug. de a. 1500. tit. XXX. Ref. pol. de a. 1548. tit. XVII. §. 8. R. I. Fref. de a. 1577. tit. XVII. alique, tandem in specie in mutuo acerbitati eo medelam adhibuerunt, ut affuerunt denuo Iur. ciu. principis quincunces, vsuras admitterent. Vid. Rec. Dep. de a. 1600. §. CLII. tandem in contractu mutui, ut et in emtione, aut negotio annuorum reddituum secundum Iur. Iustin. tenorem vsurae quincunces sunt permiffae. Vid. R. I. nov. §. CLXXIV. add. MICH. GRASSII *Collat. Iur. ciu. rom. cum Rec. Imp. R. G. Sect. VI. p. 32.* et IOANN. GOTHOFREDI DE MEIERN *Gedanken von der Rechtmässigkeit des sechsten Zinsibalers in Teutschland.*

collegiorum vel magistratuum praefixus, qui rebus auctoritate publica aestimandis praesunt, secundum quem indigentiam eorum pro ratione status computare debent, quorum operis legale pretium, seu merces legibus praefixa est imponenda, quod germanico idiomate exprimi, tralatitium est, die Policey mus Vorschriften haben, nach welchen sie einen Anschlag machen kan, was diejenigen Personen zu ihrem Unterhalte jährlich nöthig haben, deren Arbeiten und Dienste nur Taxmäßig belohnt werden müssen, um nach diesen Anschlag die Taxe selbst einzurichten d). Plura de his persequi, vetant huius dissertationis limites, quibus nos constringere debemus.

§. XII.

QUEMADMODVM LEGES RERVM PRETIA DEFINIENTES RITE PROMVLGARI, NEC NON MVTARI, VEL ABROGARI SOLEANT.

Diuerfa vero ratione *leges de rerum pretio* datas singulis *innotescere, et inde ius obligandi fortiri*, tam certum est, quam quod certissimum. Aut enim, quod I) earum *promulgationem* attinet, in concionibus publicis praelegi solent; aut valuis templorum, curiarum, domuum publicarum affiguntur; aut etiam diurnis publicis, quae sub nomine *Intelligenzblätter, Wochenblätter*, aut *wöchentliche Anzeigen* veniunt, inferuntur. Quantumvis vero nullus earum obligationi, sub velamine ignorantiae, semet possit subducere: tamen non incongrue, fatendum est, pronuntiasse PLINIVM a), *Pretia rerum, quae vnquam posuimus, non ignoramus alia in aliis esse, et omnibus paene annis mutari, prout navigationes constituerint, aut ut quisque mercatus sit, aut aliquis praeualens maniceps annonam flagellet.* Hinc summae potestatis erit, *legum*

d) *Consulas quoque M. GRASSII Tract. iurid. de modo et iure taxandi iurisdictionem, Tub. 1724.*

I. FR. WERNER *de iure taxationum Sect. II. §. IX. XXXI.*

a) *Hist. nat. L. XXXIII. C. XIII.*

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XXIX

legum de rerum pretio agentium curam suscipere, eas rationi temporis, circumstantiarum et utilitatis reipubl. attemperare, mutare, renouare, vel abrogare. Tametsi vero non vna regula comprehendi possit, quando et quoties iis aliquid adstrui, demi, aut caput quoddam, ni plane abrogari, saltim mutari debeat; crederem tamen, has ex ipsa rei natura desumendas esse regulas. Sic e. c. I) *pecuniae pretio semel confirmato nulla in re monetaria conuersio facile est suscipienda.* Vt enim non dicam, eiusce generis conuersiones, iudicante BODINO b), non minus, ac legum mutationes, si repentinae fiant, atque vicibus repetitis contingant, ciuitatibus noxias esse; id saltim monebo, frequentiores mutationes *pretii nummorum* fere nil aliud inuoluere, ad id, quod *pretia rerum* per minutiora pondera et mensuras reddantur leuiora. Quodnam enim capies lucrum, si vnum plumbi pondus quod alter secundum maiorem (nempe grauiorem) ponderis norma octo grossis soluere consuevit, modo quarta parte leuius ipsi vendas? certe enim tuus emtor, simul ac ponderis deprauati certior est factus, minus vna quarta pretium sex scilicet grossos soluet. Accedit, quod, quum ex mea saltim hypothesi, pecunia eminens ac vniuersalis aliarum rerum compensatio sit (§. IV.), quod, inquam, si ea conuersionibus perpetuis esset obnoxia, reliqua quoque *pretia* mutationibus saepius contingentibus subiaceant, id quod tamen aduersatur sanis politicae principiis c). At secus dicendum erit II) v. l. e. de re frumentaria, pane, farina, graminibus, quin et de vino ac cereuisia. Pretium namque harum rerum dependet modo ab fertilitate

D 3 vnius

b) *loc. cit. L. VI. C. III. adde IOH. MENOCHII Conf. in re monet. pag. 713. quod adiectum legitur de monetis et re nummaria Lib. II. prodeuntibus 1591. add. NIC. ORESMII Tract. de vniu. monet. editus studio Iob. a*

Fuchte, Helmst. 1622. C. VIII. c) Nobiscum sentit Perill. L. B. DE BIELEFELD Inst. polit. T. I. Chap. XIV. §. 25. "cette mesure commune, que la bonne Politique voudroit fixer, et rendre invariable."

vnus anni, modo ab indigentia, quae saepe maior, non raro minor esse poterit. Inde quoque in non paucis Germaniae prouinciis taxa earum rerum vel singulis annis, vel omnino singulis mensibus aut renouari aut mutari consuevit d).

§. XIII.

QVIDNAM IN EXECVTIONE LEGVM, PRETIA RERV
DEFINIENTIVM OBSERVARI DEBEAT?

Vberriam materiam segetem nobis sub finem huius capitis subnasci videmus, plura differendi *de modis quibus obseruantia legum loquentium de rerum pretio introduci, aequae ac quibus eae in suo vigore conseruari possint.* Sed breuitati iam studendum est. Quare hic annotasse iuuabit, *modos illos duplici ratione considerari posse.* Aut enim sunt A) *tales, ut quibus morem legibus circa rerum pretia occupatis gerere adigatur.* In eorum classem refero, 1) si Legumlatores, aequitatem non minus ac emolumentum in omnes ex harum legum obseruantia redundans, insuper rationes, et causas nec non modum eas exequendi aptissimum *ipsis legum verbis commendent, atque ostendant: si 2) in ipsis legum tabulis poenas in improbos earum transgressores statuunt: 3) si constituantur ephori, et agoranomi, qui in foris, vbi res venales sunt expositae, et in aliis quoque locis, vbi talia peraguntur negotia, quas secundum leges de rerum pretiis editas fieri oportet, probe attendant, num pretium, quod leges exhibent, obseruetur, nec ne? 4) si praemia decernantur iis, qui harum legum violatores detexerint.* Quamobrem ephorum praecipue et agoranomorum solertia, et vel ipsius reipublicae commodo, in plurimis fere prouinciis praeter congruum illis destinatum salarium, adiudicatione partis multarum transgressoribus solutarum exci-

d) Prouti id elucet ex diurnis Augustae Vindelicorum etc. pro-
quotidianis, quae Viennae, Bruns-
wigae, Hannoverae, Stutgardiae, dire solent.

DE NVMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XXXI

tatur. B) *Vel tales, qui, si quando maleferiati leges istas de rerum pretio agentes neglexerint, harumque poenis munitarum repagulas fregerunt, efficiunt, ut legibus pristinus vigor suus restituatur, atque vindicetur.* Huc referas poenas in specie 1) tam criminales, quae illis irrogandae sunt, (a) qui aut adulterarunt pecuniam, (b) aut monetam sine iussu et auctoritate publica cusserunt, (c) novas easque falsas mensuras, pondera vlnas substituerunt a). Eo acriores enim de iis poenas capere, aequum est; quo magis haec delictorum genera mercantes vexant, commercium turbant, et in summum totius reipublicae damnum atque dedecus gliscunt, et quo certius denique est, in causis politicae non esse publici saperis dogma illud Stoicorum, ὅσα τὰ ἀποστραφικὰ εἶναι, omnia delicta esse paria b). At et exteriorum inobedientia, quae limites pretii legalis transgrediuntur, vindicanda quidem erit, sed non nisi ciuili, licet paulo seueriori, poena. Nescio enim, an vllum negotium plus seueritatis exigat, atque causae politicae, et speciatim rerum pretia. Nullibi enim homines magis niti in vetitum videbis, quam in eo negotiorum genere, quo spes lucri faciendi certissima mortales quasi ad delinquendum inuitat, vt saepe saepius exclamare possimus

*Auri sacra fames, quo non mortalia cogis
Pectora.*

CAPVT TERTIVM

DE NVMMIS EORVMQVE PRETIO LEGALI.

§. XIV.

PECVNIA DESCRIBITVR.

Quandoquidem natura sic comparatum sit, vt ea,

a) Constat. Crim. Carol. A. 113. b) Vid. CICER. *Paradoxa*,
ibique KRESSIVS in *Comment. ad* III. Diog. Laert. VII. 110.
cind. Art. p. 327.

quae specie praestant, impensius expetant animi mortali-
lium: sane taedium ex ieiuna doctrina superiori capite
proposita acceptum argumento amoeniori discutere vide-
mur exploraturi iam legale nummorum pretium. Enco-
mia vero pecuniae in limine forsitan expectas, quod oculo
eo splendore, et dulcedine ea aures impleat, vt

Et genus et formam regina pecunia donet,

Et bene nummatum decoret suadela venusque.

Forsitan vero et calumnias scire aves, quibus profcinc-
dunt nummos, quod venis auri et argenti reclusis hae
querelae subinde audiantur

Creuerunt et opes, et opum furiosa cupido,

Et quum possideant plurima, plura petunt,

Quaerere vt absument, absunta requirere certant

Atque ipsae vitis sunt alimenta vices.

At id esset extra oleas vagari. Forsitan natales nummo-
rum detegendos aequae ac descriptiones qua vocem num-
mus, pecunia, moneta exoptas. At iam alii in hoc
campo defudarunt, nobis otium hac in re facientes a).
Potius igitur ante omnia ordinis legem abs me exigere
putauerim, vt declarem, quid monetae nomine veniat.
Moneta autem, vt ego quidem arbitror, dicenda erit ma-
teria ab illo, qui iure eam cudendi et approbandi gaudet,
percutta & approbata, s. signata, vt eminentis aliarum rerum
esset pretium, seu vt eius ope omnium rerum compensatio
fieri possit.

§. XV.

a) De *Etymologia* vocis mo-
netae consulas praeter IOH VOS-
SIVM in *Etym. voce Moneta,*
SCHVZIVM *Vol. I. Iur. publ.*
Exerc. IV. Th. 20. HENR. BO-
CERVM de regalibus c. II. n.
224. PEEFFING. Vitriar. ill.
L. III. Tit. IV. §. 4. n. b) p. m.
452. derivationem vocis num-
morum haud ita pridem solide

dedit ill. AYRER in *Progr. de*
emend. legali rei monetariae in
Germ. perturbatissimae §. I. de
natiua significatione vocis Müntz
V. L. a SECKENDORFF im Teut-
schen Fürstentstaat P. III. C. III.
Sect. II. §. I. De origine autem
pecuniarum adeas Gundlingiana
P. XXXI. C. III.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XXXIII

§. XV. ARGVM. EIVSD. CONTINVATIO.

Fallor vero, aut signa demum constituere monetam, est statuendum, nec alium in finem nummos signari legislatorum charagmate, quam vt non minus detegerent eos, quorum nomine moneta cuditur, atque simul indicarent, quodnam pretium nummi in commercio sortiri debeant. Erras igitur, si cum ZIEGLERO a) contendis, characterem spectare tantum ad accidentalem normam. Quae omnia vero non eius esse indolis, ipse, et vel me non monente, intelliges, vt vniuersalem quandam pecuniae receptionem reddere possint, ni et is, qui nummos suo nomine cudi iubet, iure quodam suo id fecisset. Hoc ipsum vero ius mortales non heri demum aut nudius tertius non nisi in imperantes solum contulerunt, quia I) probatissimae fidei esse, II) se et III) alios obligandi potestate gaudere amplissima, ac IV) tanto peculio praediti esse censei debent, quantum damno deprauata pecunia illato resarciendo sufficeret b). At et eas attulisse iuuabit causas, quas dedit B. CONRINGIVS c), quem primum aegrotanti iurisprudentiae medicas admouisse manus, laetamur. Eo redeunt, quod I) ad summae potestatis curam pertineat, et quantum fieri possit, ciues feliciter viuant: quod II) eiusdem potestatis sit, videre, vt ciues per commercia sibi queant comparare, quibus opus est ad vitam; id quod autem fieret beneficio nummorum, siquidem illi se recte habeant: quod III) eiusdem officium sit, vt iustitia administretur, et fraudes elimentur vt in omni re, ita praecipuis et nummaria. At plures superesse et alias causas

a) in Lib. de iur. maies. L. I. c. XLIX. §. XXIX.
 b) IO. DAV. KOEHLERI Praef. erudita ad ANONYMI grundl. Nachricht von dem teutschen

Münzwesen.
 c) in diss. de re nummaria in quaeris rep. recte instituenda. Legitur in cit. oper. pag. 731.

E

causas non contemnendas vides, quam ut his ipsis causis
tota res absolui possit.

§. XVI.

IUS CIRCA REM MONETARIAM DIVERSA RATIONE
EXERCETVR.

Quae ipsae vero nobis aperiunt viam, ut paulo cu-
ratori diligentia genuinam huius iuris naturam confide-
rare possimus. Sicuti vero *ius circa rem monetariam*
modis diuersis potest exerceri a): ita etiam idem illud
in varias abire species, in confesso est apud omnes.
Harum vnamquamque ab altera posse discerni, et vel
inveteratae consuetudinis obseruantia docet. Nam ius
summum ac vniuersum circa rem monetariam suo am-
bitu quatuor praecipuas iurium subordinatorum species
inuoluere experientia, rerum magistra, habemus com-
pertum. Huc spectat A) *ius approbandi nummos*, siue
quod eodem redit, *monetae valorem definiendi*; B) *ius*
concedendi varias horum iurium subordinatorum species;
C) *ius cudendi nummos*, quod mox sine vllis quibus-
dam, mox cum certis terminis ac limitibus circumscri-
ptum, puta, respectu vel ad certas metalli, ponderis,
monetae species, vel ad ipsas numeri, temporis, loci
conditiones habito transfertur, iam etiam dominio mi-
nus pleno, iam vero sub locationis conductionis lege
aliis relinqui solet. D) *ius exequendi leges de re num-
maria datas*. Id quod ipsum ius non raro inferiori-
bus, imo et ciuitatum magistratibus ceu causa politicae
committitur.

§. XVII.

IUS CIRCA REM MONETARIAM IN IMP. ROM. GERM.
DELINEATVR.

Limites huius dissertationis propositos transgredi
forsitan huius §phi intuitu videbimur. At alia cogita-
tio

a) Vid. Illustriss. COMES DE *mon. in Imp. R. G. Cap. I. §. V.*
VNAY *diff. de iure circa rem sq.*

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XXXV

tio mentem subit, si animo perpendas, quod, prouti ex dein dicendis patebit, *pretium pecuniae* non modo ab *interna eius bonitate*, sed et ab *externa* quoque eius *valuatione aestimandum* sit; nec minus e re est, si sciamus, *quinam internum pecuniae pretium in ipsis cudendis nummis et externum, opo legum valuatoriarum in Imp. R. G., ad communis patriae salutem dirigere atque determinare possint.* Quare ius circa rem monetariam penicillo licet leui adumbrasse iuuabit; atque in hunc finem *tabellarum modum eligam.* Notes ergo

I. *Vniuersam iuris circa rem monetariam complexum, cum omnibus suis speciebus, quas praecedenti §. recensuimus, in Imp. R. G. penes neminem absolute residere: sed*

II. *Species illas iuris huius varie inter Imperatorem et Status esse dispartitas, adeo vt de*

A) *Imperatore affirmandum sit, eum quidem per totum Imperium R. G. gaudere*

1) *iure adprobandi s. valuandi pecuniam a), at (a) nec absolute; nam statuum consensus vt accedat, opus est b):*

(b) *nec solum; namque ius hoc et statibus intra suos territorii limites competit c).*

2) *iure concedendi d)*

(a) *ius valuandae* } monetae
(b) *et cudendae* }

E 2

(c) nec

a) Conf. *Rec. Imp. de ann. 1576. §. 117.* add. MYLER ab EHRENBACH *de Princ. et Stat. Imp. Rom. Germ. P. II. Cap. 71. §. 2.*

b) Id elucet tam ex omnibus *Rec. Imp. de re monetaria disponentibus, quam ex ipsa Imp. Rom. Germ. forma.* Euoluas *Ord. FERDIN. I. de A. 1559. §.*

158. sqq. *Capit. Nouiss. Art. IX. §. 1.*

c) Vid. not. q--bb.)

d) Euoluas LIMNAEI *Comm. ad A. B. Cap. X. §. 1. Obs. I. p. 363. PEEFFINGERI Vitriarium illust. Lib. III. Tit. IV. §. 4. not. d. DE SECKENDORFF Leg. P. III. Cap. III. Sect. 2. §. 2.*

- (c) nec non *ius exequendi leges monetarias*, non quidem *absolute e)* sed *solus supremo iure f)*.
- 3) *iure cudendi monetam*, et quidem *omnes pecuniae species*; at in quantum se *LL. l. conformare debet g)*, *idem nec absolute h)*, *nec solum quum et status fere omnes idem ius habeant i)*,
- 4) *iure exequendi LL. Imp. monetariask)*, et quidem
 (a) *ordinarie per directores circulatorum l)*,
 (b) *extraordinarie etiam per alios status m)*
- B) *de Rege romanorum eadem sunt dicenda*, quae *de Imperatore hucusque diximus*, nisi quod *ille iura isthaec mortuo solummodo vel absente*, vel *impedito Imperatore possit exercere n)*.
- C) *Vicariis Imp. R. G.* *Quantam tempore interregni circa singulas iuris monetarii species habeant auctoritatem*, non adeo est expeditum o).
- D) *Statibus*. Et quidem eis
 1) *collective sumtis sine Imperatore neutrum*, cum eo autem, *omnia ista iura competunt p)*,
 2) *figillatim sumti* quidam plures, alii pauciores
iuris

e) *Capit. Nouiss. Art. IX. §. 6.*
 f) *Rec. Imp. Ratisb. de An. 1576. §. 117. Add. ill. IOACHERN. DE BEVST Sciagraph. Iur. Mor. in S. I. R. G. C. IV. §. 4.*
 g) *Vid. DE BEVST l. c. Cap. VI. §. 15. Auctoresque ibid. adductos.*
 h) *Rec. Imp. Spir. de an. 1570. §. 132.*
 i) *Conf. not. r) sqq.*
 k) *Capitul. Nov. Art. IX. §. 2.*
 l) *Vid. ESTOR in cit. diss. §. 25. DE BEVST l. c. Cap. V. §. 7.*

m) *IDEM l. c. §. 8. et Cap. VI. §. 11.*
 n) *COM. DE BYNAV l. c. Cap. III. §. 3. DE BEVST l. c. Cap. V. §. 4.*
 o) *Vid. LIMNAEVM ad Cap. IMP. MATHIAE Art. XXXIV. de BYNAV l. c. §. 4. de BEVST Cap. V. §. 5. HANFFMANNVM in disp. de re monetar. (quae TOM. II. Disp. Basilicenf. inserta est) ib. d.*
 p) *Ex thesibus modo adductis id sequi, opinor.*

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XXXVII

iuris circa rem monetariam species et diuersimode sibi adferunt ; nam

- a) omnes gaudent intra suos territorii limites
- 1) iure valuandae, monetae restricto tamen ad normam monetariam imperii vniuersalem q).
- 2) iure exequendi LL. monetarias, tam
- a) vniuersales totius Imperii, quam
- b) particulares 1) circulatorum, et 2) proprias, et quidem vi superioritatis territorialis r).
- b) plurimi etiam gaudent iure cudendae monetae, et quidem non tam vt status aut domini territoriales, s) sed quatenus hoc ius speciali privilegio caesareo impetrarunt, aut praescriptione ab Imperatore agnita atque confirmata obtinuerunt t). Sic ius hoc competit
- 1) Electoribus omnibus, et quidem per omnes metallorum species u).

E 3

2) Prin-

q) *Rec. Imp. Ratisb. de an.* 1594. §. 104.

r) Spectat enim ad legislativam Ordin. Imp. potestatem, et analogam ipsorum suis in territorii maiestatem.

s) Vid. *Ordin. Monet. FERDINANDI I.* §. 178. *Rec. Imp. de an.* 1570. Non pauci fecus sentiunt, inter quos nomen profertur suum Conf. IOH. PHIL. CARRACH, cuius scripta adduxit ILL. HAEBERLIN I. c. in allegat. sub n. ff. p. 366. *Iungas Repertorium iur. publ. et*

feud. voce Münzgerechtfame.

t) vid. PFEFFINGERI *Vitr. ill.* l. c. p. m. 480. KVLPIVIM *ad Monzamban.* P. II. Cap. V. §. 27. p. 186. *de BEVST* l. c. Cap. VI. §. 6. ill. *PVTERVM* l. c. §. 580.

u) Conf. *Aur. Bullam* Cap. X. §. 1. sq. Adde *Perill et Excell. Cancell. DE PRAVN*, Musarum his in terris Statoris magni, *gründl. Nachricht vom teutschen Münzwesen älterer und neuerer Zeiten* C. IV. S. I. p. 95.

- 2) Principibus vix non omnibus
 a) Ecclesiasticis fere omnibus
 b) Saecularibus quam plurimis
 3) Abbatibus quibusdam
 4) Comitibus nec nullis
 5) Ciuitatibus non paucis
- c) pauci ex immediatis extra Statuum ordinem iure cudendi monetam in Imp. R. G. gaudent y).
 d) nulli vero Statuum ius praefatas iuris monetarii species 1) in alios status, 2) vel in immediatos, vel 3) denique in mediatos sine praescripto Imp. transferendi 2) competere, in regula dicendum erit, vt hi illud summo quali atque proprio iure dein exercere queant: tametsi enim exempla quaedam contraria aa) facile forent inuenienda, ea vero tam pauca atque extraordinaria esse constat, vt tantum absit, vt regulam modo traditam ea propter corrigamus, vt eam potius quoniam modo subsistere posse credamus bb).
 e) Mediatas Imp. R. G. ciuibus, atque ciuitatibus in regula nullam, praememoratarum iuris circa rem monetariam specierum in regula com-

quibusdam sub nullis singularibus aliquibus sub certis limitationibus speciei nummorum, temporis, loci aut aliarum conditionum x).

x) Huc spectant illi, quorum territoria auri argentique mineris sunt instructa. Conf. de BEVST I. c. C. VI. §. 2. et 3. p. 121. 122. 123. et 124.
 y) de BEVST I. c.
 z) R. I. August. de a. 1551. Edict. FERDIN. I. de an. 1559. §. 175-177. R. I. Spir. de a. 1570. §.

132.
 aa) Horum haud infimum est illud inchoitum illius in nostra Academia iur. ant. B. EICHEL, cui a Domino ac Duce suo Serenissimo ad annos quosdam ius cudendi numos, Matiers dici solitos, concessit.
 bb) vid. de BEVST I. c. C. V. §. 3. ad fin. p. 94.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XXXIX

competere constat. Exempla in contrarium proferenda cetera non tantum non obstant, sed iuxta vulgatam quoque istam Iuristarum regulam, quod exceptio firmet regulam in casibus non exceptis, thesin meam potius nouo quodam robore confirmant.

§. XVIII.

RATIONES, OB QVAS METALLIS PRETIUM EMINENS IMPOSITVM.

Vix vero aliam ob causam inuentum esse, diximus, nummorum usum, nisi ob hanc, vt pecuniae beneficio aequae subueniretur permutationum difficultatibus, ac vt et nummi essent instar sponzorum fidei publicae, quibus nobis veluti cauetur, futurum esse, vt, si aliquando incideret indigentia, permutatio fieri queat. Non vero quamlibet materiam huic fini inferuire, sed et in ea peculiare insuper desiderari qualitates, nec infimae fortis homines, quamuis res optimas saepe ignorent, fugere potest. *Finem enim nummorum vel pretii eminentis exigere, grauiter pronunciauit HEINECCIUS a) vt materia nec nimis rara, nec vulgo obuia, nec usu destituta, nec difficulter in quasuis partes dissibiles, nec iusto fragilior, nec quae difficilis custodiri, vel aegre in quemuis locum transferri potest, eligeretur: quia si rara nimis, non sufficeret hominibus: si vulgo obuia, nullius pretii esset: si pretio destitueretur, non reciperetur ab omnibus: si non in quasuis partes aequales diuidi possit, non obtineretur aequalitas in commercio: si fragilior esset, vel usu detereretur, possessores paulatim redderentur pauperiores: denique si nec commode custodiretur, et difficulter in quemuis locum transferretur, idem maneret incommodum, quod commercia ante inuentum nummum difficiliora reddidisse*

c) IDEM C. VI. §. 9. p. 134.

a) In Iure Nat. L. I. Cap. XII.

TESQUIER dans l'Esprit des Loix
L. XXII. Cap. II.

§. 344. Adde sagacissimum MON-

diffe diximus. Haec requisita in nulla alia re ac in metallis inueniri, in confesso est apud omnes. Inde vides rationem, ob quam maiores nostri metalla *pretii eminentis* dignitate condecorarunt, et ob quam nobiliora ex illis, puta aurum, argentum imo et aes elegerunt, vt in iis ordinariam nummorum materiam constituerent. At obicere te video, *pretium* nummorum ab impositione hominum pendere, ac proin non defuisse olim integras gentes, quae rebus etiam vilissimis huiusmodi *pretium* attribuerunt b). Quam obiectionem parum curo. Largimur quidem, chartam, corium, conchas, similesue materias, signo publico notatas in calamitate publica pecuniae vice fungi c). At extra rem publicam aut calamitatem rebus istis in quouis triuio obuiis *pretium* ali-quod eminens attribuet nemo cordatus, qui constantem et perpetuam suam cuique tribuendi voluntatem non tam verbis, quam ipsis potius rerum argumentis demonstrare studet.

§. XIX.

DIVERSAE PRETII SPECIES IN PECVNIA.

Nec est, quod sufficere existimes, quaenam materia conficiendae pecuniae electa sit, aut a quibusnam signata comparere debeat, vt usum praestaret in commerciis. Etenim diuersa nummorum materia, diuersa eorum forma, diuersa tandem relatio et ad exterorum pecuniam, et ad ipsas res desiderat, vt fecernamus probe, qualem relationem, s. proportionem ipsa rei indoles

b) Ita apud eos populos, qui litora Africae incolunt, quoddam genus concharum candidissimum et nitissimum, praeter metalla monetae loco habetur, de quo plura tradit SAVARY dans le Dictionnaire vniuersel de commerce. article *Cauris et Monnois*

T. I. p. 768. T. II. p. 1430. edit. Paris. Adde HEINECCIUS *diff. de reduct. monetae ad iustum pretium* §. 22.

c) Conf. REN. BUDELINVS *de re numm.* L. I. C. I. n. 27. 31. ZIEGLERVS l. c. L. I. Cap. XLI. §. 17.

les determinet. Diuersae enim istae relationes constituunt id, quod *pretium pecuniae* dicere solemus, modo excipias postremam illam, puta, relationem *pecuniae ad ipsas res*, quippe quam curatius *rerum pretium in specie* appellitaue- ris. Quae quum ita sint: quid mirum, si aliam propor- tionem relatiuam deprehendas

I) inter nummos *diuersi metalli*, et hinc eas distinguas in

- a) *aureos*
- b) *argenteos*
- c) *aeneos*;

II) inter pecuniam *eiusdem quidem metalli*, sed *diuersi valoris* tam *externi*, quam *interioris*, quo respectu di- stinguere *pecuniam* solemus in

- a) *grauiore* et *leuiorem bonitate*
- b) *leuiorem* aut *grauiore* *pondere*;

III) inter pecuniam *eiusdem metalli* aequae ac *nominis*, sed

- a) *prouincialem*, et
- b) *exteram*;

IV) inter *pecuniam et res*. Haec ipsa vero relatio ex obseruatione modo allata *rerum pretium* vocari deberet, licet caeteroquin infitiri non possumus, quod hoc intuitu pecunia possit considerari

- a) vel in vniuersum ad quasuis res pecunia aesti- mandas; de quo nobis sermo erit Cap. IV.
- b) vel speciatim ad metalla nondum signata, e quibus conflatur pecunia.

§. XX.

DE PRIMA SPECIE PRETII IN PECVNIA.

Si in vlla vniquam re: certe in eo summam deprehen- des eruditorum altercationem, si quaeras, quamnam re- lationem *pecunia aurea* habeat erga *argenteam*, et haec erga *aeneam*? licet caeterum omnes quidem, quos consulere licuit, scriptores rei nummariae exoptent, vt et vel tandem omnes peraeque gentes vnam modo eandemque relationem inter memoratas metallorum species admitterent; imo

F

licet

licet primum tribuant locum auro, quod vere de eo *ce-*
cinisset Poeta:

Clara quidem profert Phoebus lumina fulgor,
Purius est aurum, splendidius micat;

Argento autem assignent alterum locum, ac in tertio ponant aes. Ita enim non pauci doctrina hac ipsa versati afferunt, quod proportio *aurei erga argentum* in terris Europaeis nunquam infra X. differentiae gradum descendere debeat, nec ea, quae inter aes et argentum intercedit, proportio unquam XX. differentiae gradum supergressa sit, modo excipias ea tempora, quibus alterutrum metallum mox frequentius, mox rarius reperitur; quippe raris immensum, vulgo obuiis modicum *pretium* statuere solet hominum cupido,

Sicuti quum primitus ficos propalam recentes

Protulit, et pretio ingenti dat primum paucas.

vt ait apud NONIUM a) LUCILIUS. Iam vero quosdam dicere, audis, istam relationis proportionem nec legibus definiiri posse, nec pro hodierna commerciorum indole usum habere b); iam alios fecus sentire, vides, eosdemque statuere, eiusce generis normam legibus esse definiendam c); tamen nec in modo conueniant, nec in norma, quae obseruanda in tali determinatione ab ipsis praescribitur. Lubentes quidem *illorum* sententiae accederemus, modo non solutiones tributorum aliorumue onerum publicorum fisco, Principum aeriario, curiae reddituum feodalium et emphyteuticorum; modo non salaria insuper, pensiones annuae, aliaeue res in commercium stricte sic dictum non venientes; modo non fortes tandem et vsurae, curiae census bonorum, praefecturis, aut conclauis illi illustri, quod vulgo camera vocatur, inferendae intercederent et desiderarent regulam determi-

a) de propr. verb. C. II.

v. labr 1751. 95. St. §. 2.

b) Vid. *Hannö. gel. Anzeigen* c) Horum agmen ducere videtur.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XLIII

nantem, qua proportione solutiones auro et argento praestandae fieri et accipi tam possint, quam debeant. Cogita enim, deesse talem regulam; nil sane reliqui erit, quam vt, in casibus modo memoratis, solutiones omnes in vnica modo metallorum specie praestarentur. Num vero nulla inde incommoda sequi principem, curias reddituum publicorum, priuatos, imo et subinde rem publicam ipsam, crederes? Absit, qui egomet id putarem. Nouem Musas, Praesidemque Mineruam, iratas mihi metuerem, nisi meditationem, quae animum Perillustr. L. B. de BIELEFELD circa hanc rem subiit, tecum, Lector, communicarem d). Infit auctor prudentiae ciuilibis laude inclutus: *au reste, le grande point dans tout le Monnoyage consiste à établir une exacte proportion entre l'or et l'argent pour la valeur qu'on accorde à chacun de ces Metaux: car si cette proportion n'est pas calculée et toujours soutenue avec la dernière exactitude, les Nations étrangères nous enleuent tantôt tout notre Or, et tantôt tout notre Argent, et toujours à notre desavantage, selon que nous aurons prisé l'un de ses Metaux trop bas, ou trop haut.* Vereor, ne quis hunc ipsum, quem admittit de BIELEFELD, effectum e tali determinatione non esse expectandum dicat, scrupulumque hinc ingerat, qui, ne torqueat progredientes, eximendus erit. Largimur, personis Mercurio litantibus nec media deesse, nec occasionem, qui citra legem quandam auro et argento e prouinciis exportando praecauent. Ecce vero nulli contenderemus, multo melius esse, si res tanti momenti non tam priuatorum arbitrio decidenda relinquatur.

dentur ill. de IVSTI in der Sammlung von Politischen und Finanz-Schriften II. B. II. Th. letzten St. entdeckte Ursachen der verderbten Münzw. in Deutschl. et Autor anonymus der Anmerkungen über diese entdeckten Ursachen.

F 2
d) Huic vero sententiae patrocinatur illustriss. L. B. DE BIELEFELD in Institutionibus Politicis T. I. Ch. XIV. §. 17. in opere, quod Musae facile suum agnoscent.

tur, quam potius beneplacito Principis deliberationes ea propter cum Consiliariis commerciorum aut metallifodinarum instituentis? Ecurr ambigeremus, nouum negotiatorum mediis accedere robur, si ipse legislator, iustam statuens inter metalla relationem, nimiam auri argentiue exportationem e prouinciis impediatur? Ni vero fallit animus, est statuendum, legislatorem, nec sibi, nec commercio inferre praecudicium, si in definienda proportione inter metalla ad nummos cudendos adhibenda attendatur

I) ad commercium ipsum et ad copiam cuiusuis metalli speciei in illo circumcurrentis,

II) ad proportionem, quam in auro erga argentum admittunt eae gentes, quae cum nostris mercatoribus alunt commercia. At non nisi alterum, in iusta metallorum proportione definienda, punctum desiderari video ab ill. DE IVSTI e), qui alias

veri speciem dignoscere callet,

Ne qua sub aerato mendosum tinniat auro.

Quid enim? si exterorum norma eum indole suorum commerciorum quidem conueniat, nostrae autem negotiationes aliam exigant. Quid? si, quod idem grauis auctor vult, omnes Europae gentes, vna ab altera, talis normae determinationem expectant? Fallor, aut quiuis populus sibi ipse prospicere, imo inter tot gentes vna omnium prima esse debet, quae in quadam lege proportionem inter metalla suis subditis indicet. At te instare iam video, vix fieri posse, ut legislator sciat, an maior argenti? an auri copia vel intret rem publicam, vel exeat ex ea? Hinc, ita ratiocinari pergunt secus sentientes, inane quid suscipi, si e principio tam lubrico normam proportionis inter nummos aureos et argenteos deducere quis vellet. At me dissentientem non habebis, si notitiam accuratam desideras, an et quanto maior sit auri argentiue copia in com-

e) loco cit.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XLV

commerciis adhiberi solita. At quum haec vel circa circiter modo nouisse iuuat: expedit, respicere solum ad fontes, e quibus aurum et argentum intrant quandam rempublicam. Non a vero aberrabimus, si tanquam duo praecipuos fontes consideramus

A) tam metallifodinas, quam

B) commercia cum exteris lucratiua, i. e. si res publica quaedam multo plures merces mittit ad externos, quam ab his accipit, hique adeo residuum in pecunia nobis soluere tenentur.

Sane si tales fontes, aut etiam vnum alterumue in republica quadam detegas; si insuper attendas, quantum auri et argenti annuatim veniat in rempublicam; si tandem videas, qua ratione tale lucrum se habeat ad *proportionem auri et argenti* cum exteris: tunc sane dubio caret, futurum esse, vt illico eluceat non modo proportio, quae inter ista metalla statui possit. Sed ne respublica, nec Camera Principis, nec ipsa commercia damni quid sentiant e huiusmodi proportionis determinatione: certe cum iudicio exquirendae sunt regulae, quas ipsa rei indoles exigere viderur. Eo redeunt.

§. XXI.

EIVSDEM ARGUMENTI CONTINVATIO.

D) Vt quaedam res publica, e suis metallifodinis aurum et argentum acquires, tantum plerumque vnus metalli ad alterum statuatur proportionis discrimen, quantum ipse horum metallorum apparatus suppeditat, ita quidem, vt ei metallo semper maius nonnihil, erga alterum, attribuat pretium, ex quo amplioris lucri adparet occasio. Quod ipsum vero, quum non in vtraque metallorum specie fieri poterit; hinc in auro, tanquam metalli specie paulo cariori, et in quo maior lucri spes affulget, maius est erga argentum statuendum pretii discrimen. Etiam si forte nullum fere, aut leue modo in quantitate

auri erga argentum discrimen deprehendas ratione acquisitionis e metallifodinis aut etiam commerciis; eo maior tamen inter vtramque metalli speciem erit decernenda proportio, quo certius est, in auro, tanquam rariori, et multum pretiosiori metallo semper maiorem inueniri ansam, lucrum inde admodum magnum capeffendi. At si in vlla vnquam re, adhibendus certe hic

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Si enim nimia esset lucri cupido, et exteri proin ob auri nostri pretium nimis magnum cogentur a nostro abstinere auro: neminem sane cordatum fore, iudicamus, qui non fateatur, *proportionem auri erga argentum* nunquam sine grauissima quadam ratione ascendere debere ultra eam proportionis normam ab exteris receptam, quae inter eos summa esse solet.

II) Si venae metallifodinarum in regno inueniantur, et commercia lucretiua simul exerceantur; sane regula modo suppeditata confirmanda erit. Hinc, ni fallit animus, eo maius in auro proportionis ab argento discrimen est admittendum; quo certius est, fore, vt exterae nationes tum maxime adeant oras nostras reuersurae nostris mercibus beatae, si illam pecuniae speciem pro rebus sibi necessariis maximo pretio permutare poterunt, quae et facile ex vna in alteram transuehitur prouinciam, et alias extraneorum commerciis destinari consuevit. Id ipsum vero suadere, putarem, quo minus recedamus a proportione apud externos obseruata. At ne putes velim, regulam ipsam in quibusuis regnis et prouinciis locum inuenire. Nam si in quadam republica homines non tam magnum mercibus quaestum facerent; sane non nisi summo sui ipsius detrimento exteras gentes per auctam auri ad argentum proportionem ad commercium secum inendum alliceret. Quare nullam inde caperet vtilitatem, aut ad summum externos adigeret; pecuniam modo erga pecu-

pecuniam permutare, suasque ditiones auro replere, argento autem euacuare.

§. XXII.

VLTERIOR EIVSD. ARGVMENTI CONTINVATIO.

III) At vbi viget commercium vel mere onerosum vel permutatiuum: ibi aegre ab illo auri ad argentum relationis discrimine recedimus, quod apud illas potissimum gentes obseruari consuevit, quibuscum maxima alimus commercia. Id eo magis tunc obtinebit, si talis respublica aut multas habet metallifodinas, aut ex harum venis minorem modo percipit auri et argenti copiam, ac extraneo internoue commercio sufficeret.

IV) Putarem, et aes ad argentum suam determinatam habere debere relationis proportionem; quippe eadem plane rationes, vt id asseramus, nos commouent, quae efficiunt, vt determinatio auri ad argentum adsit. Id quod vero tunc praepremis obtinet, si res publica nummos suos minutiores ex aere cudendos curat.

V) At illae ipsae regulae suadent, vt statuamus, quod, 1) si gentes exterae non aequalem inter se agnoscant relationem proportionis auri ad argentum, et huius ad eas, et vna talem admittat proportionem inter praememorata metalla, qualem altera fortasse respuit: tunc ratio boni publici, mea quidem ex opinione, suadet, vt in casu I. et II. regulae eam gentium exterarum normam recipiamus, quae maxima est. 2) Minima vero tunc erit arripienda, si quando metallifodinarum venae argentum modo praebeant, nec magnum sed permutatiuum modo cum exteris alunt commercium, nec tanta adsit mercium copia, vt multo maiori mitti e re publica, quam accipi possint. 3) Tandem vero, si commerciorum indoles et massae pecuniariae quantitas adeo sit incerta, vt nesciamus, num auro? an argento? an aere magis egeamus? tutissimum esse, putarem, inter plures normas a gentibus

XLVIII EXERCITATIO ACADEMICA

bus assumtas eam assumere, quae nec maxima, nec minima esse deprehenditur.

VI) Non opus esse, statuimus, ut vel de omnium gentium v. c. Europaeorum, vel illarum normis sumus solliciti, quae longissime a nobis distant, nec vllò limitum aut commercii vinculo nobiscum iunctae sunt, aut non nisi parvam terrae partem incolunt, aut quarum fata & factis gentium maiorum dependent. Fallor enim, vel

- a) gentes maiores minoribus
- β) illarum eas, quae nobiscum commercia tractant,
- γ) et inter has, nobis proxime adiacentes, remotioribus esse praeferendas, earumque normas imitandas a).

§. XXIII.

SECUNDA PECUNIAE PRETII SPECIES.

Alterum pecuniae pretium in relatione vnus monetae ad alteram eiusdem metalli, sed diuersi valoris tam externi, quam interni me posuisse, memini. Nolle hinc iuuat, *valorem monetae internum et externum* a) A) in *puritate* metalli, e quo moneta confici consuevit, et B) in *grauitate* ponderis consistere, vtrumque vero vel per ipsam I) *formam*, quae A) *figura*, B) *magnitudine*, C) *Imaginem et Inscriptionibus*, D) *Signis* absoluitur; vel II) per *Leges valuatorias* indicatur. Totus vero istarum Legum simul obligantium complexus *Pes monetarius* adpellatur, et calculo admodum adcurato indicare debet metalli et nummorum quantitatem, proportionem, qua statim

a) Conf. omnino ill. ACHENWALLI *Entwurf einer politischen Betrachtung über die Zunahme des Goldes, und Abnahme des Silbers in Europa, in den Hannoverischen gelehrten Anzeigen vom Jahre 1751. 17. St.*

a) Aliter pretium externum et internum fecerit ill. ACHENWALL. vid. *Flamöverische gelehrte Anzeigen de Ao. 1752. II. St. pag. 171. add. CONRINGII diff. de re nummaria in Operibus suis iunctim editis pag. 731.*

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. XLIX

statim vnicuique, qui monetae feriundae praeest, constare potest, quot certorum nummorum species ex marca argenti cudendae sint. Nemini incognitum esse potest, certare ICTOS, si in hac re tam clara desideres regulas indubitatas, imo easdem, quae non pauca iurisprudentia argumenta vexant, altercationes et dissensus interpretum et hancce rem caligine circumfundere. Tamen si tantos mihi non fumo spiritus, ut ingenii mei debilitatem viris eruditionis grauitate inclutis opponere vellem: meam ramen hac de re sententiam in medium produxisse, et ipsam rei naturam paulo penitius inspexisse, imo et id, quod inde fluit, tanquam normam respexisse, iuuabit, secundum quam iustus rei monetariae pes poterit constitui. Rem ita tene. Is, qui τὸ κέρδιον cuiusque ciuitatis tenet, sit sollicitus de pede iusto, ac speciatim de iusto pecuniae valore. Proin ad auertendas fraudes quascunque eo curam dirigat, ut

I) pondus certum lege publica praescribat, secundum quod quiuis possit experiri, num moneta sibi tradita sit authentica, nec ne? Intuitu vero ponderum hic adhiberi solitorum, notes, duo eorum genera esse statuenda, puta

A) *corporale pondus*. Huius beneficio pecuniae grauitas poterit aestimari. In Germania dici solet *das Marck Gewicht*, et instar normae vniuersalis assumi norma ponderum Colonienfis b).

B) *Pondus imaginarium probatorium*. Gradus puritatis tam in metallis, quam in specie in nummis huius ope possumus ponderare.

II) Is,

b) vid. ANON. *gründl. Nachricht vom Teusch. Münzzw. etc.* item PUTTERVS in *Elem. I. P. Germ. L. V. C. VIII. §. 582.*

et sequ. *Ord. mon. Ferd. I. de a. 1559. §. 2. in Corp. iur. publ. p. 232. add. BVDELINVM de Mon. et re numm. L. I. Cap. 26. p. 63.*

G

II) Is, qui iure monetas cudendi gaudet, determinet insuper, *quantum ponderis in quavis monetae specie inueniri debeat.* Maximum vero et ipse et tota respublica sentiret detrimentum, si in hac ipsa ponderis determinatione aliam praescriberet normam atque naturalem c).

§. XXIV.

VLTERIOR CONTINVTATIO.

III) Nec minus annotasse, iuuabit, duo dari pedes monetarios, quorum alterum grauem adpellant, alterum leuem. *Ille adest, si in omnibus monetae speciebus aut purum aurum in argenteis, aut purum argentum in argenteis, vtrumque ab omni labe purum adhibetur, aut etiam si alia metalli species iam innata quasi metallis retinetur, aut primum quidem admiscetur, licet non nisi in leuiori quantitate.* *Hunc vero vocamus, quando auro argentouē alia metalli species accedit in maiori quantitate.* *Quam mixturam ligaturae nomine venire, tralatitium est.* Putarem vero, nec hic inter nummos maiores et miniores ea propter admittendum esse discrimen, ita, vt in his non tam accuratam atque in illis proportionem esse adhibendam crederes. Periculum namque est, vt ne alias respublica eam subeat iacturam, quae summa est. Fingas enim, legislatorem iussisse, vt 12. thaleri argenti puri continere debeant 7. vncias (quarum vnaquaque valet 36. grania), sane aegre se habet illa v. c. $\frac{1}{4}$. thaleri ad vnum, aut etiam ad 12. Th. proportio, si plus minusue quam 21. grania argenti puri contineat. Quid mirum igitur, si et ipse ill. de VSTI nummos maiores a minoribus distinguens absque censura intelligentium dimissus non

c) Conf. de BIELEFELD T. *ten Ursachen des verderbten*
I. Ch. XIV. item ANONYMI *Münzwesens etc.*
Anmerkungen über die entdeck-

non fit a). Exploratum insuper est, non paucis b), in
G 2 quos

a) A cit. ANONYMO in *Anmerkungen über die entdeckten Ursachen etc.* Mirum non est, Germaniam nummis minoribus, quasi diluuiio pestifero inundari nostra aetate, de qua fere idem affirmare possumus, quod de suo aeno conquestus est CICERO de *offic.* L. III. Cap. XX., *iacatur sc. nummus, ita, ut nemo sciat, quid habeat.* Licet enim grauius iubeant *Edict. Ferdin.* §. II. et 32. sqq. ac *Ord. prob.* §. 10., vt non plus minoris monetae, vulgo *Landmünz*, cudatur, quam in quavis prouincia ad vsum commerciorum quotidianam opus: attamen, quum non obseruantia tantum, sed et ipsae leges imperii de re monetaria latae distinctionem inter maioris et minoris pecuniae species admittant, nec non in nummis minoribus massam puri metalli paulo minorem adhiberi permittant; sane quis iure monetam cudendi gaudentes alliciunt, qui numeros miniores maiori in copia cudendos curent, quippe sic, et ipsis imperii legibus non refragantibus, lucrum iusto maius nanciscuntur, quod nummis maioribus culis ipsis non obueniet. Ne aenigmata nos neclere credas: rem claram quidem non tam ingenio, quam exemplo po-

tius illustrare anntitur. Fingas enim, quendam ex Ordinibus Imperii iubere, vt, obseruatis dispositionis Ferdinandae de A. 1559. §is 3. 4. 5. 6., ex suis officinis monetariis, prodeant $1. \frac{1}{2}. \frac{1}{6}. \frac{1}{12}$. floreni imperiales valore interno continentes 14. Lot. 16. gr. Fingas insuper, alios parum curare, cudendas nummorum eiusce generis species, eosdemque cussioni $\frac{1}{24}. \frac{1}{30}. \frac{1}{60}$. florenorum inhaerere, quorum puritas, vigore eiusdem edicti, quod DIVO FERDINANDO I. debemus, absolui poterit, si duas priores species intuearis, 8. lot., si tertiam vero spectes, 6. lot. 4. gr. Crederem vero, quod non tantum Hebraei esurientes circumforaneique opinione citius maiorum nummorum species permutent vsuris, sed quod etiam crassior pecunia, minutis nummis commutata, redeat ad officinas monetarias paulo post forma minoris induta inde reuerfura. Eo firmitus autem menti haec inidulatur opinio, quo confidero diligentius, quod scilicet per refusionem istarum specierum maiorum minores tantum lucri nanciscantur; ex quanto minori massa pura minores constare poterunt, vt nihilominus pretio externo maioris nummi valorem

quos *perill. de BIELEFELD* c) nomen profitetur, arridere modo grauissimum monetandi pedem, leuiori plane neglecto; quum rursus alii rem vertant, et hunc posteriorem non modo licitum, sed et summe necessarium extollant d); alii tandem distinguenda hic esse tempora, censent, et in copia metallorum maiori commendant integritatem, in defectu aliqualem missionem admittunt e). Et ego tunc

lorem exaequant. Quae quum ita sint: nullus asserere dubito, quod, ob defectum proportionis in valore interno et externo inter nummos maiores ac minores, illorum iacturam aequae ac horum inundationem paulo maiorem sentiant illi Proceres Imperii, qui modo, secundum edicti Ferdinandi valorem, pecuniam maiorem cudendam iubent. Nec aliter res fieri poterit. Parum enim rebus confulerent, si maiorem pecuniam plus, i. e. 14. lot. 16. gr., argenti puri in se continentem acquirere nulli contenderent, status quibus minutos modo nummos cudere magis arridet, quum e tali moneta nummi poterunt cudi, qui nihilominus pretium pecuniae 14. lot. 16. gr. arg. puri continentis exaequabunt, licet tantum 8. lot. -- gr. vel tantum 6. lot. 4. gr. argenti puri contineant; quippe memoratum modo edictum monetarium permittit, vt, etiam si marca pura in 1. $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$, et $\frac{1}{2}$ florennis tantum pro 10 fl. 12 $\frac{1}{2}$ et 13 $\frac{1}{4}$. Crucig., seu 10. fl. 12 $\frac{3}{4}$ Crucig.

excudatur, in $\frac{1}{24}$. fl. pro 10. fl. 20. Crucig., ac in $\frac{1}{30}$. fl. pro 10. fl. 22. Cruc., et in $\frac{1}{60}$. fl. pro 10. fl. 26 $\frac{1}{2}$. Cruc. excudi possunt. Ni adhibeatur iusta illa et naturalis proportio inter maiorem et minorem pecuniam: certe talis reformatio, quantumuis optabilis, qua Germania ab omni prauorum nummorum colluue purgaretur, felici successu carebit. Consulas, praeter ANONYMVM iam adductum, et praecclare hac de re differentem, *der Anmerckungen über die entdeckten Ursachen etc.* Perill. de BIELEFELD l. c.

b) Ita puritatem praeter ALB. BRVNVVM de *Monet. praef.* l. n. 9. sequi. et GEORG. AGRICOLAM de *re metall.* l. II. vrgit LAMPADIVS de *natura nummi.*

c) loc. cit.

d) Vid. IOH. PHIL. SLEVOGTII *diff. de rei numm. mutat. et augment.* C. II. §. 6. HEVMANNI libr. qui tit. praefert *Geist der Gesetze* C. XXII. §. 14.

e) Vid. IOH. CRAMERI *diff. polit. de moneta* Th. VI.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. LIII

tunc palmam tribuerem grauiſſimo monetandi pedi, ſi omnes gentes in eodem accipiēdo conuenirent. Quum vero id optandum magis ſit, quam ſperandum; leuiorem monetæ pedem ceu in vniuerſum receptum ſeruafſe, iuuat. At inſtare iam, video, duumuiros ad iuriſprudentiam politicam augendam natos *perill. de BIELEFELD* f), et *ill. de IVSTI* g), eoſque vrgere, probe ſcio, exterās gentes non plus nobis refundere, quam quantum auri et argenti puri in noſtris nummis deprehenderint. Sed non eſt, qui tela noſtræ ſententiæ obiecta reformidemus. Eo minus enim dubio caret, plus ſemper in moneta eſſe, quam in auro et argento, puro licet, ſed nondum percuſſo; quo certius eſt, nec aurum, nec argentum in nummorum forma non adhuc redactum, quippiam emolumentum habere in commerciis, bene autem pecuniam; quam quippe eminens rerum quarumvis pretium conſtituere, et qua, ceu neruo rerum gerendarum, negotiatores aequè minus carere poſſe, conſtat, ac corpus humanum neruis et artubus ſuis. Quare ſi amplius te aduerſæ ſententiæ affectis ſocias: neceſſe erit, vt nobiſcum communices probationem eo tendentem, quod ſcilicet exterae gentes non niſi ad internam pecuniæ noſtræ puritatem modo reſpiciant. *Aut* enim noſtros nummos nec gratos habent, nec ſibi acceptos, eoſque proin plane adſpernantur: *aut* in tantum eos accipiunt, in quantum pecuniæ noſtræ cum eorum nummis intercedit proportio, nulla ad ſumtus habita ratione; *aut* eundem valorem noſtræ pecuniæ tribuunt, quo noſmet eam in commerciis permutamus. Si *iſtud* obtinet, puta, ſi exteri pecuniam noſtram plane reſpiciunt: ſane eius conſilium a ratione diſcederet, qui contenderet, pecuniam nihilominus aduehendam eſſe ad tales gentes: quippe rebus noſtris multo melius conſulimus,

G 3

quam

f) I. c. T. I. Ch. XIV. §. 26. ſqu. II. Th. I. B. II. Abth. II. Abſchn.
g) vid. Eiuſd. *Staatswirthſch.* 7. Hauptſt. §. 210. ſqq.

quam commercii conseruandi caussa modo adpendamus rude aurum, argentumque nondum percussum. Si vero *illud* vtantur suo iure, ergo et nos nostro vtamur. Nullum inde praecudicium meuetidum, sed aequie iustum et laudandam erit, exterorum sagacitatem hac in parte imitari. Si *hoc* tandem eueniat: non est, vt querelas mittamus. Vt enim nullus vrgeam, quod ne obulum de sumtibus monetariis tunc perdere cogamur: id saltem moneo, quod, quum omnibus Europaeis gentibus ardeat leuior monetandi pes, sperandum non sit, quod tam facile omnes ac singulae eum derelinquant. Interim nec in gentium viribus erit, vt in infinitum quasi internum pecuniae pretium ea propter magis diminuerent, quo summa potestas et lucrum nancisci et acquirere simul posset sumtus in monetam cudendam adhiberi solitos. Quare non est, vt querelas mittant, quibus iniquum esse videtur, quod sumtus aequie ac lucrum ab interno nummorum valore detrahatur. Etenim quo maiori applausu omnes Europae gentes leuiorem monetandi pedem receperunt; eo minori cum effectu pecuniae integritas lucri et sumtuum ergo minuitur. Dubio quidem caret, hocce remedium originetenus produxisse effectus non contemnendos. Cessant vero iidem nostra aetate, qua iisdem remediis singulae gentes vti coeperunt. Rationes vero, quae gentes mouere, vt leuiorem monetandi pedem adhiberent, in ipsa, tam metallorum, quam totius negotii monetarii natura, sunt detegendae. Sed nouam obiectionem neētunt grauioris monetarum pedis amici, iique nos ea propter ad se trahere student, quod moneta aurea sine admixtione argenti, pariter ac argentea sine admixto aere cudi, aurum non minus ac argentum, summa adhibita diligentia, ad summum vsque gradum purificari possit. At quum negotia res monetarias tangentia tam ampla esse soleant, vt, ob fidum illum negotiorum multorum comitem, puta distractionem

nem

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. LV

nem bonitas monetae interior non semper summum puritatis gradum nanciscatur, spe nostra caderemus, dum a quadam gente grauiorem monetandi pedem adhibente puram semper monetam expectaremus, at eandem quandoque non obtinere nobis contingeret. Verum enim vero hanc ipsam, qua pes monetandi leuior conseruari poterit, rationem in suos vsus conuertunt, et cum Ill. de IYSTI h) vrgent, idem illud efficere, vt tam obstricti iureiurando Zygotatae, (quos vocant Waradeynen) quam et aliae personae, quorum munera in cancellariis alias conspiciuntur, multos labores subire, et instituere calculos aequae ac reductiones pretii pecuniae debeant, quae omnia cessarent, si in vniuersum nummi secundum bonitatem valoris interni purissimam caderentur. Inde enim, ex eorum sententia, oriuntur nouem casus illi in re nummaria incluti, quos ita exprimi, tralatitium est i),

- 1) Schrott und Korn gerecht,
- 2) Schrott und Korn zu gut,
- 3) Schrott und Korn zu schlecht,
- 4) Schrott zu gut, Korn gerecht,
- 5) Schrott zu schlecht, Korn gerecht,
- 6) Schrott gerecht, Korn zu gut,
- 7) Schrott gerecht, Korn zu schlecht,
- 8) Schrott zu gut, Korn zu schlecht,
- 9) Schrott zu schlecht, Korn zu gut.

Nec non remedium Inspectoribus officinarum monetae attributum. Si verum fateri licet; haec obiectio me non mouet, vt relinquam causam semel defensam. Nam labores, qui quidem ob neglectum leuiorem monetandi pedem cessarent, alia ratione auferentur. Quid enim? an dubio caret, multo accuratior, et reiteratis etiam vicibus instituendas tunc esse metallorum probationes, donec

h) l. c. §. 207.

i) Meminit eorum Perill. de
PRAVN l. c. Cap. I. §. 12. p. 19.

sq. et de BEVST l. c. Cap. VII.
§. VIII. p. 169. sq.

LVI EXERCITATIO ACADEMICA

donec summum puritatis gradum attingerent? Quid? quod tantum abest, ut assumpto grauiori monetandi pede fumus minuerentur, ut potius crescerent. Nam refusiones saepius repetitae, probationes identidem institutae ac maior carbonum copia desideratur, et, ut alia taceam, maiorem substantiae purae quantitatem ob ignem vehementiorem et longiorem moram, qua massa metallorum in igne coquenda remanere debet, perdimus per fumum. Breui cerneres nummos nostros ambulare per vniuersum terrarum orbem, et quisque exterorum optaret illud, quod Perill. L. B. de BIELEFELD nostrae irridens sententiae exclamat k): *Battez toujours vous deviendrez insensiblement les Moyonneurs de toutes les Nations.* Quae quum ita sint, nullam superesse video rationem, quae nos alliceret, leuiorem monetandi pedem fere in vniuersum receptam negligere, ab eaque recedere. Cacterum maior sumtum pars nihilo minus in Principem reluenda redundat hodie, et lucrum e leuiori monetandi pede obueniens in tantum minuitur, in quantum exterorum pecunia valore interno nostram exaequat. Exteri enim eadem ratione ac nos se reddunt indemnes, puta per nummos cufos, quorum valor internus nostrae pecuniae non est absimilis; sumtus quippe et lucrum tamdiu ab interno monetarum valore cum effectu aliquo detrahimus, quamdiu aut adulterata nostra pecunia quoad pretium exterum cum aliorum nummis vel plane non, vel minori gradu adulteratis conuenit, aut quamdiu aurum et argentum leuiori pretio, ac exteri, acquirimus, et nihilo minus tamen nostrae pecuniae eundem valorem externum tribuimus, quem exteri suis nummis imponunt.

§. XXV.

TERTIUM PECUNIAE PRETIUM.

Esse vero necesse, iam memorauimus, ut pes monetarius

k) l. c. §. 29.

DE NUMMORVM ET RERV M PRETIO LEGALI. LVII

netarius *normam* praescribat, qua ratione pretium monetæ, s. vt alii loqui amant, valor externus debeat computari. Diuersas ideas cum denominatione ista iungunt scriptores diuersi. Alii pondus monetæ sub ea intelligi volunt. Alii sub hac denominatione diuersos pecuniæ respectus vel ad res, et speciatim ad metalla, e quibus conduntur, nondum percussa, vel ad alias pecuniæ species comprehendunt. Quum vero de his iam non pauca protulerimus: de tertio et quarto pretio, *de pretio scilicet pecuniæ prouincialis erga extraneam*, porro *de pretio seu relatione pecuniæ ad aurum, argentum et aes non percussum* loqui, e re erit. Iam videamus, quid circa relationem prouincialis monetæ ad extraneam obseruari debeat. Summa totius rei, meo quidem iudicio, eo redit: I) Scilicet quo maiora commoda ex mercaturæ et commerciorum flore in rempublicam redundant a); eo certius esse, opinor, vt exteri mercatores lares nostros accedere studeant, si nummos in ipsorum prouinciis cufos adferre ipsis non licet. Cursus ergo pecuniæ extraneæ sisti non debet. II) Igitur quum propter commercia cum exteris fieri nequeat, vt in nostris ditionibus locum habeat sola moneta domestica: tamen et ipsa rei publicæ utilitas suadet, vt non aliud pretium nummis peregrinis imponamus, quam illud, quod nostris in ea proportione valoris externi et interni tribuimus. Sapiant hanc prudentiam leges Imperii, quæ valorem nummorum externorum ad normam legalem imperii exigendum atque in certo collocandum esse iubent b). III) Vtrumque insuper nummorum peregrinorum valorem per probationes et reductiones institutas indagandum, eundem

a) NIC. FRID. FLEISBEIN
a Kleeberg de interesse, quod ex
mercatura in rempubl. redundat,
Aldt. 1686.

b) vid. Edict. monet. §. 50. sqq.
et §. 145. R. I. 1566. §. 171. et 1570.
§. 142. Rec. Dep. 1571. §. 35. Cap.
nov. Art. IX. §. 5.

que iteratis vicibus publicandum esse in indiculis hebdomadalibus, res ipsa docet. IV) Non alia tandem quoad proportionem pecuniae extraneae diuersi metalli statuenda est norma, ac ea, quae nummos domesticos inter se discernit. Quae omnia si curate obseruantur: dubio caret, nullum amplius esse aditum foenori in permutandis nummis prouincialibus pro extraneis hucusque exercito, nihilque interesse, an nostra pecunia ob maiorem bonitatem internam et externam praeferenda sit exterorum nummis, nec ne? An insuper nummi ex auro obryzo, argenteae Ariandico c) et hinc puro cusi sint, exterorum vero pecunia admixtionem aeris inferioris redoleat?

§. XXVI.

QUARTVM PECVNIAE PRETIVM.

Sub finem, quo se vergit haec de *pretio nummorum legali* tractatio, accedamus ad IV) *pretium* puta *pecuniae ad metalla nondum percussa*. Omnium primo in considerationem venit, pecuniam erga pecuniam esse habendam modo instar mercis cuiusdam. Id ipsum vero, si pecuniam compares cum metallis, fallere, facile perspexerit, qui cogitat, in commerciis introduci cepisse usum pecuniae, non vero metallorum, et, illis sponforibus fidei inculpatae, puta nummis quasuis res comparari posse, non vero metallis nondum percussis. Inde autem ceu ex prono alueo fluere videtur, quod, etiamsi puro pecuniae metallo metallum minoris pretii per admixtionem accedat, pretium auri et argenti nondum percussi minime reddatur carius, id quod tamen volunt, qui leuioris monetae pedem damnant. Tamen igitur auri argentiue venditor in pecuniae venditione non tantam metalli puri massam de nouo accipit, ac ipse vendidit in officinis monetariis a):

tamen

c) Rationem huius denominationis docet GE, AGRICOLA a) Quod argumentum opposuit

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. LIX

tamen hac ratione plus, quam antea habuit, acquirit, quoniam nactus iam est materiam, qua et eas res iam emere possit, quas non acquisiuisset, si modo rudis metalli possessor fuisset. Quis ergo non videt, quod in hac tantum relatione, puta auri, argenti, aeris nondum percussi pretio erga pecuniam hodie sumtuum in rem monetariam consumptorum (quos appellitare solent *Schlagsebaz* b), et lucri ratio habeatur? Quod vero relationem pecuniae ad pecuniam spectat; iisdem rationibus ducti contendimus, nummos maiores a minoribus in ordine ad proportionem pretii externi tam parum discerni debere, quam parum id in valore interno suadendum est.

CAPVT QVARTVM.

DE RERVM PRETIO LEGALI.

§. XXVII.

TRANSITVS.

Quum vero Cap. I. *pretium in vniuersum* data excuserimus opera; in secundo autem enodatus *legale pretium in specie* explicauerimus, simulque quaestioni, *quibusnam id decernere* incumbat, et in *quibus rebus* illud ordinarie locum habeat, immorati sumus; in tertio tandem sermo nobis fuerit de *pecunia*, quippe quae prae omnibus rerum speciebus *legale pretium* admittere videtur: iam ad *caeteras rerum species*, et ex his ad eas inprimis, quibus non minus ac nummis *aestimatio legibus* imponenda est, vt accedamus, e re erit. In doctrina vero de *nummorum pretio legali* nos non minus adfirmasse, quod *sc. quartum pecuniae pretium in relatione pecuniae ad res con-*

H 2

listat

fuit III. Dom. de IVSTI ille ANON. in *Anmerkungen der entdeckten Ursachen etc.*

b) Vid. IOH. PHIL. SLEVOG-

TIVS l. c. C. II. §. 7. III. AYRER in cit. pr. §. XV. excell. SCHOTT in *diff. de cura Principis circa pretium aeris signati §. XI.*

LX **EXERCITATIO ACADEMICA**

sistat, ac obseruasse meminimus §. XIX., hanc *pretii speciem* potius *ipsarum rerum*, quam *nummorum pretium* esse nominandum. Quam vero, vniuersum huius rei campum emetiri, paginae non permittant, et minutam saltim particulam propius intueri animus sit: nihil sane amplius expectabis, ac enumerationem rerum, quas sub regulis §. X. adductis comprehendi, quarumque pretium legibus decernendum esse, opinamur.

§. XXVIII.

QUAENAM RES AD REGVLAM SECVNDAM §. X. TRADITAM
SPECTENT.

Quandoquidem regula secunda §. X. tradita illas *rerum species* sub cura politiae comprehendi, *earumque pretium auctoritate publica decernendum esse*, tradidimus, quas *eius indolis esse*, constat, vt *quiuis ciuium iis non nisi aegre in re publica carere queat*: e re erit, rationes paulo curatius perpendere, quae nos mouent, vt id afferamus. Veram mortalium felicitatem in fruitione boni, malique absentia consistere, tam certum est, quam quod certissimum. Demas vero rerum diuersarum apparatus, et vix dicere poteris, quemquam perfrui felicitate. Quare non minimam felicitatis partem consequi videntur, qui res sibi quam maxime necessarias aut possident, aut non aegre comparare possunt: Hinc omnium vota eo tendunt, vt acquirant ea, quae pertinent non modo ad vitam conseruandam, ac proin ad euitandam mortem, et destructionem vnionis mentis et corporis, sed etiam ad ea obtinenda, sine quibus incundior vita esse nequit. Quare summae potestatis est, eo prospicere, vt ciuitas eiusce generis rebus abundet, floreatque. Quam enim, vt homines in societates et respublicas coalescerent, effecit partim spes maioris securitatis commo- ditatisque, partim hominis malitia, partim meditatio menti obuia, se scilicet in imperantibus veneraturos esse ta- les

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. LXI

les personas, quae non secus ac patresfamilias subditorum salutem promoueat: illico deprehendes, opinor, rationem, qua adducti asserimus, magistratus politiam adornantes obstrictos teneri: 1) vt *respublica tanta rerum omnium copia abundet*, quanta ad omnium necessitates subleuandas opus esse videtur, et quantam non raro et vel ipsa natura denegat, quandoque etiam genius incolarum rudis conquirere non sinit; 2) vt fraudes et foenus improborum reprimat, eosque arceat a mercatura qui legibus posthabitis fumum vendunt, vtque etiam non nisi *ea verum in commerciis pretia admitti iubeat*, quae cuiusque facultatibus tam aptae esse intelliguntur, vt quiuis ea acquirere possit, quae cum vitae suae ratione conuenire videntur. At quum et vel hominum ipse status, vitae consuetudo, necessitas etiam discrimen non paruum producat: non abs re scriptores rei politicae vnanimi fere consensu res in ordine ad vsum primae, secundae et tertiae necessitatis, sc. 1) in necessarias, 2) vtilis, 3) voluptuarias diuiserunt a). Eo maiori vero attentione haec diuisio digna esse videtur: quo certius est, in *definiendo rerum pretio* non parum interesse, num rem quandam necessariis? an vero voluptuariis adscribas? Quum enim fieri nequeat, vt politia *quasuis res, iura, actiones*, quae in commercium veniunt, aestimare possit, ipsaeque insuper rationes pro commerciorum libertate pugnantes b) perhibeant: certi ponendi sunt limites, et primario politia de summe necessariis curare debet c). Et in eo posita est ratio, ob quam regulam secundam eo modo protulimus, quo eam

H 3

con-

a) Ill. L. B. de BIELEFELD
l. c. Ch. VIII. §. 17. verbis: *Voilà
aussi, pour quoi elle distingue les
besoins des hommes en première,
secunde et troisième necessité.*

b) vid. Mr. de MELON *Essai
politique sur le commerce* Ch. XX.

vbi iustos libertatis commerciis
impertiendae limites indicat.

c) Ill. L. B. de BIELEFELD
l. c. de IVSTI Staatsw. II. Th.
I. Abth. §. 35. in not. Heumannus
l. c. C. XX. §. CLXXVIII.

conspicis; licet caeterum non diffitear, et alias sub hac regula latere rationes politicas non condemnandas. Eum enim emotae mentis esse iudicarem, qui contendere auferit, rem publicam posse florescere, etiamsi in ea nec mercatores, nec opifices, nec alii ex vltima plebe homines operas seruitiaque mercede locantes inuenirentur. Etenim quo verius est iudicium Perill. de SECKENDORFF d), ita dicentis *die Vorsorge gottesfürchtiger Regenten bestehet darinn, daß die Vnterthanen bey ihrer Nabrung vnd Gewerbe das Auskommen vnd alle mögliche Beförderung haben, vnd ihre Anzahl sich eber mehre, als vermindere, weil auf der Menge wohlgenährter Leute der grösste Schatz des Landes bestehet*: eo maioribus immunitatibus mercatores, artifices, opifices alliciendi, et eo lautioribus priuilegiis inuitandi sunt e), vt lares in vrbibus figant. Ob paruum vero suppellectilem, quae eiusce generis hominibus esse solet, vix commodam vitam viuerent, ni res ad vltimum et amictum spectantes comparare possent pro leui ac moderato pretio. Accedit, vt, si summa rerum caritas inuadat ciuitatem, numerus ciuium non augetur, potius emigrationibus suscipiendis minuetur ac proin opificia, illa praecipua commerciorum fulcra, in dies singulos decreverent, ac exteri deterrerentur imperio et iurisdictioni talis ciuitatis se subiiciendi. Vbi enim maior rerum quarumuis abundantia adest, et vbi faciliori negotio eae acquiri possunt: ibi et maior hominum confluere solet copia: et vbi maior hominum numerus, ibi 1) maior quoque ad sustinenda onera publica contribuentium numerus: 2) numerosior militum conquirendorum exercitus: 3) amplior eorum multitudo, qui industria, sudoribus, laboribus suis sibi aliisque profunt: 4) ibi quoque perpetua aemulatio inter mechanicos, et 5) ibi etiam, vt paucis me expediam, denique feliciores esse solet fabricarum,

d) I. c. L. II. C. 13. §. I.

diff. de Increm. Urb. Germ. Cap.

e) Vid. IAC. BRVNNEMANNI

II. §. 30.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. LXIII

rum, manufacturarum, commerciorum progressus f). Fallor, aut nec ea respublica, in qua personant quere-
 hae de rerum caritate, etiam si nummis ita fortasse abun-
 det, vt opibus suis quasuis alias gentes superaret, prae
 reliquis tamen gentibus felicior, aut ditior dicenda est.
 Quum enim omnia, quae incolis sunt necessaria, pretio
 iusto cariori comparari debeant; magnae istae opes,
 idem sunt, quod in alia prouincia longe leuior pecu-
 niae massa esse censeretur, dum in hac quiuis ciuium, et
 quaelibet familia pro minore pecuniae summa tantum-
 dem praestare potest, ac in illa maiore nummorum co-
 pia haud praestabit g). Sicuti vero ea, quae omnibus
 in republica sunt summe necessaria, leuiore pretio con-
 stare volumus; ita e contrario quibus facilius ege-
 mus, et quae in ordinem rerum vel vtilium, vel volu-
 ptuariarum redigimus, sine magno ciuium damno cariora
 esse poterunt, nec necesse est, vt legibus eorum pretia
 definiantur h). Quod si enim *pretia rerum, quae ad ne-
 cessitatem omnium spectant*, aliquando determinata fuerint,
 aestimationem reliquarum rerum sponte sequi, experien-
 tia docemur. Non incongrue enim Perill. L. B. *de BIE-
 LEFELD* i) inquit: *Le bon marché des objets de premiere
 nécessité regle le prix de la main-d'oeuvre, et par consequent
 la charité ou le bon-marché de tout ce, qui est fait et fa-
 briqué dans une ville.*

§. XXIX.

QUAENAM RES OMNIBVS SVMME NECESSARIAE, ET
 HINC PRAEPRIMIS PRETHI LEGALIS CAPACES
 ESSE CENSEANTVR.

Ast in eo non conueniunt doctores, quatenam rerum
 species

- f) *de IVSTI* l. c. I. Th. I. B. quod profert prae laud. Ill. L. B.
 II. Abth. I. Abschn. I. Hauptst. *de BIELEFELD* l. c.
 p. 160. et sequ. h) Idem eod. l.
 g) Id confirmat effatum in- i) Idem l. c.
 eluti istius Bataui, IACOBI CATZ,

species de prima, vt ita me exprimam, *hominum necessitate* esse, et hinc *legali pretio taxandae* censerī debeant? Nam si duumuiros illos ad iuuandam iurisprudentiam natos, puta de *IUSTI* a), et *AYRERVM* b), aliosque de politia differentes audias; multo pauciores rerum species in eorum scriptis proferri conspicias, quas lege aestimandas esse putant, quam eae sunt, quarum *L. B. de BIELEFELD* c) mentionem iniecit. Ipsum vero huncce virum summum multa a legali taxatione partim eximere deprehendo, quae nihilo minus, vt ego quidem arbitror, legalem aestimationem desiderant; partim vero nec pauca legali determinationi submittere, quae, quod periculosis viri dixerim, determinationem talem effugere, et libero negotiatorum arbitrio relinqui debent. Ne observationes quasdam de necessitate humana, eiusque gradibus praemittamus, quam ipsi circa specialiores rerum *pretium legale* admittentium numerationem subsistamus. Dubio caret, necessitatem humanam non ex vna tantum alteraue parte, sed in toto suo complexu esse considerandam, certosque gradus in ea admittendos. Omnes enim homines non modo (a) *edere* et (b) *bibere*, sed etiam (c) *vestiri*, et (d) *aedes* bene instructas inhabitare volunt. In iis vero rebus, quae ad quatuor ista necessitatis humanae genera spectant, tanta intercedit diuersitas, vt eam multo facilius et vel stupidissimus quiuis comprehendat, quam a doctissimo describi possit. Omnes enim, ni fallit animus, rerum species, quascunque aut benigna natura, aut ars producere, vsuique humano adaptare poterit, ita sunt comparatae, vt quasdam omnibus, alias vero huic vel illi hominum statui necessarias esse, in comperto sit. Si vero beatiorē vitae speciem respiciamus; videbis, multa

a) l. c.

b) In *diff. de S. R. I. Principe studia Ciuium circa Politiam ad-*

orn. Götting.

c) l. c. Ch. VIII, a §. 17-- 41-

DE NVMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI LXV

ta quidem non ad extremam, attamen ad eam necessitatem pertinere, ut iis destituti physice atque sane quidem, non vero degamus beate, multo minus vitam conditioni conformem, quum gentes, moratiores saltem, quibus et socialis, et, si ita loqui fas est, delicatior viuendi ratio arridet, non alium felices agere iucundosque dies credant, ni ipsi et iis rebus perfrui contingat, quibus ideam decori absolui scimus. Vix vero aliquid tam certum esse, concedent omnes, quam quod non solus panis forte, et aqua, hominum pabulum; aut terra domum nostram; coriumue forsân vestem nostram constituat; sed multa alia pro cultiore viuendi ratione inter gentes moratiores in primo gradu necessaria esse coeperunt. Hinc multo plura extant rerum genera, quas lege quadam aestimari ciuium felicitas iubet, quarumque pretium definiri ordinatione quadam solet.

§. XXX.

SPECIALIOR RERVM SECVNDVM REGVLAM II.

§. X. TRADITAM, PRETII LEGALIS CAPACIVM RECENSIO.

Apud nos *Germanos* videlicet, *gentesque* nobis proxime *adiacentes* multis dubiis expositum esse haud puto, quod *res*, quas *de prima* quorumuis hominum sub nostro sole degentium *necessitate* esse atque hinc nonnisi *sub legali pretio* venales extare debere censemus, eae sint, quae sequuntur:

I) *Ad Cibum* A) *hominum* spectant, 1) omnia frumentorum genera, 2) farina ex iis confecta, 3) panis, 4) sal coctile, 5) caro bouum et ouium, 6) lac, 7) pisces viliores a). B) *lumentorum* 1) auena, 2) 3) glandes b), 4) gramina.

II)

a) III. L. B. de BIELEFELD I. c. Cap. XX §. CLXXVIII.
I. c. Ch. VIII. §. 18. 19. 20. 21. 22. b) Idem I. c. §. 37. miror Auct.
23. 28. 30. 32. Cf. HEVMANNVS praeclar. opinari, his rebus legale

- II) *Ad potum hominum* 1) vinum prouinciale, 2) cereuisia, 3) liquores vulgariores ex vino, cereuisia vel frumentis adusti c).
- III) *Ad sanitatem hominum, nec non iumentorum* 1) varia herbarum, 2) oleorum, 3) aliorumque medicaminum genera d).
- IV) *Ad vestitum* 1) lana, 2) linum, 3) coria e).
- V) *Ad habitationes* A) hominum, B) pecorumque extruendas 1) arena, 2) terra, 3) lapides, 4) calx, 5) ligna aedificiaria, 6) ferrum f).
- VI) *Ad apparatus domesticum* 1) blumbum et vitra fenestrorum, 2) ligna ad infocandum, 3) ligna ex quibus conficiuntur dolia, vasa, tabulae, mensae sedes, et varia instrumenta, 4) stramen, 5) stannum, 6) materia luminum, oleum sc, aut grassum intestinum animalium g).
- VII) *Ad negotia domestica viliora* 1) seruitia famulorum et ancillarum domestica, 2) operae mercenariorum et opificum inferiorum h).

§:XXXI.

gale pretium non imponi posse, quum tamen id praxis contraria satis demonstrat, ceu patet v. g. ex diurnis Stuttgardiensibus aliisque.

c) §. 24, 25, 26 et 27.

d) In multis prouinciis extant peculiare ordinationes, quae *Apotbeker Tax Ord.* inscribuntur.

e) Studio simpliciora modo materiae vestiariae genera recensui; namque vestes ipsae, quae ex his conficiuntur, prae diuersita-

te et multitudine specierum vix poterunt legaliter taxari, Ill. *de BIELEFELD* eorum sub Cap. Politiae et rerum taxandum Capite plane oblitus est, quasi ea non aequae ac panis aliaeue res ad sustentationem ciuium in primo gradu sint necessaria.

f) Ill. L. B. *de BIELEFELD* l. c. §. 39.

g) Idem §. 38. et sequ.

h) §. 35.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. LXVII

§. XXXI.

RES SVB III. REGVLA §. X. COMPREHENSÆ PRE-
TIVM LEGALE ADMITTENTES RECENSENTVR.

Tempus est, vt accedamus ad ea, quae sub tertia
regula comprehendantur. Huc spectant certa quaedam *ope-
rarum iuriumque* genera, quorum *mercede*, (quam heic
recte vt *pretium* consideramus) non legali modo definita,
commercia infinitis incommodis implicita relinqueremus;
Id ipsum vero, quum mercatores iudicante BODINO a)
et opifices sint in rei publicae corpore veluti epas, a quo
veluti sanguinis fomite, cetera membra vegetantur, iis-
que alimenta suppeditantur, excitari quouis modo debent;
quippe commercia potius in dies singulos amplificari,
eorumque flos promoueri debet. Ratione commercio-
rum igitur decernendae sunt

A) Taxae Postarum b)

a) quoad litteras

b) compacturas

c) et personas:

B) Taxae vectorum, quorum varia hodie nomina,
et negotia, *der Land-Kutscher, Land-Fuhrleute, vnd
fabrenden Botthen* c).

C) Taxae nuntiorum, tam equestrium quam pede-
strium, *der reitend vnd gebenden Land-Stadt-Gerichts
vnd dergleichen ordinari Botthen* d).

D) Taxae quorundam munerum, vt

a) Farcinatorum *der Pack-Meister, Pack-Knech-
te* etc.

b) Mensorum, *der Holz-Feld-Wein-Getraid-Müs-
ser u. d. g.*

c) Libratorum, *der Wage-Meister vnd Wage-
Knechte, bey den grossen Güter-Wagen.*

d) Cu-

a) Cf. HEVMANN, l. c. C.

c) Idem l. c.

XIX §. CLXVII.

d) Idem l. c.

b) Idem l. c.

LXVIII EXERCITATIO ACADEMICA

d) Custodum mercium in littore maris, et ripis lacuum et fluminum navigabilium, *der Vfer-Land-Gassen u. d. g. Hüter der aus und einzupackenden Waaren.*

Munera ista in urbibus maioribus, vbi commercia florent, passim inueniuntur, et ab hisce mercedibus et taxis se alunt e).

E) Taxae nautarum,

a) de personis

b) Rebusue aqua transuehendis f).

F) Quoniam vero indoles commerciorum in quadam ciuitate florecentium raro ita est comparata, vt merces tantum euehantur ab incolis, quin exteri etiam prouinciam ingrediantur, hinc, vt et hoc commercii genus promoueatur, oportet, peregrinos omnibus artibus allicere, vt laeti prouinciam ingrediantur, et ibi morentur gaudio pecuniam intra fines prouinciae nostrae consummentes. Huic autem vix quidquam magis inseruit, quam

a) Si peregrinantibus, habitatio nec nimis cara in tabernis pateat

b) et vario commodorum, deliciarumque genere pro iusto pretio frui occasio aperiatur.

Vtrumque vero frustra a cauponum stabulariorum, veterum et famulorum conductitiorum aliarumque his similibus personarum aequitate expectare licet, vnde politicae collegia rem agunt et reipublicae et exteris nobiscum commercantibus longe gratissimam taxando mercedem

a) Habitationum, et stabulorum (*Zimmer vnd Stallgeld.*)

b) Famulorumque tabernariorum mercedes, quas hospites praestare tenentur, *das Trinkgeld für die Haus vnd Stall-Knechte.*

c) Pretia mensarum in tabernis ad excipiendos hospites quo-

e) Idem l. c.

f) Idem l. c.

DE NUMMORVM ET RERVM PRETIO LEGALI. LXIX

quotidie paratarum, *die Taxe der Mahlzeiten in den öffentlichen Traiteur-Häusern g.*

- d) Vectorum }
e) et Famulorum } conductitorum, (*der Lehn-Kutscher und Lehn-Laquais.*)

§. XXXII.

RES AD QVARTVM REGVLAM §. X. SPECTANTES.

Quarti ordinis sunt illae res, quae adornandae rei iudiciariae, et cameræ, et politiæ causa omnino taxari, ratio boni publici suadet. Harum præcipuae sunt sequentes:

1) Iura principis, camerae, aerarii publici, fisci apud varios tam voluntariae, quam contentiosae iurisdictionis actus a).

2) Opera et quidem, quae figgillatim et extra ordinem non annuis vel mensuris salariis remunerari solent b), a) Collegiorum, b) Magistratuum, c) Cleri ræoe functionum et iurium stollæ, iudicum, præfectorum, praetorum, scabinorum, et huiusmodi officialium, d) Aduocatorum et procuratorum, e) Actuariorum, secretariorum, cancellistarum, Scribarum, f) famulorum publicorum quales sunt e. g. aparitores, lictores, politiæ obseruatores c).

3) Res, quibus onera publica imponuntur; de quibus tamen animaduertas velim, quod illarum pretia non eum in finem, taxanda sint, vt tale pretium, in emendo vendendoque inter priuatos quoque obseruaretur: sed

g) Vid. *Ord. pol. Sax.* tit. 12. §. 1.

h) Vid. *Codex Austriacus* studio FRANC. ANTON. DE QUARIENT editus *Vindobonæ* 1704. p. 147. Cf. insuper HEVMANNVS l. c. IV. §. XXIII. p. 24.

a) Idem l. c.
b) Idem l. c.

c) Vix erit aliqua inter gentes moratior respubl. quæ huiusmodi Ordinationibus taxatoriis esset destituta, hinc non opus erit, exempla quaedam rei huius perquam notoriæ in medium proferre.

fed vt collegia et officia quae oneribus publicis decerendis praesunt, certam legalemque habeant normam, cuius proportionem in imponendis oneribus publicis sequantur. Res huc referentes eae sunt, quae haec recensentur: a) Praedia * tam urbana ** quam rustica, quae rae steurarum taxari debent. b) Iura varia, quibus publica imponi solent onera v. g. ius indigenatus, ciuitatis, tribus, magistrerii, monopolia, propolia, et varia commercii genera vt ius emporii, ius stapulae, negotium cambiale etc. c) Merces, quarum onera publica v. g. licentia, vectigalia, accisae etc. secundum illarum pretia, mensurantur et imponuntur d).

Ni tam paginae, quam limites nobis positi, temporis etiam angustia intercederet; diceremus, quid praeter ea, quae intuitu rerum hoc capite memoratarum in vniuersum prolata sunt, speciatim annotari deberet; diceremus quoque de iis circumstantiis, quas praeter eas, quas tetigimus priori capite tam primo, quam secundo, et politia et camera principum attendere deberent. Diceremus tandem de aliis huc spectantibus, quae tam multa prostant,

*Quam multa in syluis autumnii frigore primo
Lapsa cadunt folia.*

d) Consul. omnino IOH. FRID. WERNHERI *diff. de iure taxationum* Sect. II. nec non Ill. de IVSTI *Staatswirthsch.* II. Th. I. B.

II. Abth. III. Absch. LOHNEYSEN *Aulico Politica* L. III. C. 22. p. 320.

ILLVSTRI ATQVE AMPLISSIMO
DOMINO
FRIDERICO IOSEPHO
HARTTMANNO

CIRCVLI SVEVICI
SVMMARVM RATIONALI INTEGERRIMO
PATRVELI AC PATRONO

OMNI QVA PAR EST, FIERIQVE POTEST, ANIMI

PIETATE SVSPICIENDO

ILLVSTRI ATOVE AMPLISSIMO
DOMINO
FRIDERICO IOSEPHO

HARTTMANNO
CIRCILLI-SVEVICI

SYMMARVM RATIONVM INTEGERISSIMO

PATRIVELLI AC PATRONO

OMNI QVAE EST, HIERIGVE TOTEST, ANIMI

ESTATE SVSPICIENDO

mercatum optimarum artium, venerit. Idque decebat ve-
nientem ex disciplina Ictorum Tubingensium. Vidi eum
singulari modestia et solertia praeditum, verae ubique lau-
dis sectatorem, atque id maxime agentem, ut SVIS stu-
diis eum maturitatis gustum daret, quem rerum olim pu-
blice gerendarum usus poseit. Ad publicum edendum spe-
cimen non meis precibus, sed TVA, COGNATE AETER-
NVM COLENDE, auctoritate, TVoque iussu motus mibi
exhibuit hanc, cuius primas lineas iam Tubingae delineauit,
elegantem tractationem, quae dubio procul quoad Cap.
III. forma elegantiori prodisset, modo ipsi ILL. HIRSCHII
Münzarchiv librum hic alias obuium inspicere occasio non
esset denegata. Auctoris nomen in frontispicio conspi-
cium non est commentitium, quod vitium tempora alunt.
Gratulor igitur TIBI, VIR ILLUSTRIS, de Cognato
TVARVM, at quantarum! virtutum aemulo. Neque cae-
terum, me quidem beneficia, quae larga manu in me con-
tulisti, agnoscere, languere autem in gratia referenda, ve-
lim existimes. Refero enim, VIR MAGNE, referamque
dum viam: at quibus rebus? iis, quibus TE conten-
tum fore scio, puta, memoria, amore, observantia, suspi-
riis ad DEVM pro TVA et TVORVM salute perenni. Va-
le! nec desiste, et in posterum TVO favori amplecti me,
TVVM cognatum, quippe qui, TE absentem, sicuti praesen-
tem omni cultu et obsequio nunquam non prosequi, promit-
tit fide germana, i. e. fallere et dissimulare nescia. Scrib.
Helmst. Ipf. kal. Febr. c1o1oCCLXIII.

VIRO

VIRO PRAENOBILISSIMO DOCTISSIMO
SIGISMUNDO FRIDERICO HARTMANN

I. V. C.

S. P. D.

A. I. O. MENSCHING LVBECCENSIS

OPFONENS.

Non solum id singulari TIBI cessit honori, quod dirigente Consultissimo et Celeberrimo FRICKIO in cathedram prodire, et haud vulgarem scientiarum TVARVM apparatus, elegantesque animi TVI dotes explicare potueris, verum etiam ea TIBI contigit felicitas, ut per dissertationem TVAM docte elaboratam, nunc omnium TIBI conciliaveris favorem et gratiam, quam ob materiae dignitatem conciliare facile TIBI poteras. Sed non est officii mei, ut dicam, quid alii de TE sentiant, sed mea erga TE observantia efflagitat, ut TIBI declarem, quantus mihi sis, quantique TE aestimem; et si verum est, quod amicitia humanae sit vitae condimentum, si verum est, quod inter amicos quo magis alter alterum ingenii et animi dexteritate antecedit, eo magis sit aestimandus, non possum, quin mihi gratuler de TVO amore et de vera et non simulata TVA amicitia; Reddis bis diebus, VIR PRAENOBILISSIME, luculentum quoddam amicitiae TVAE erga me testimonium, dum me constituisti inter illos qui ex officio erga TE dissentire debeant, quo quantum me TIBI devinxeris, re potius quam verborum levociniis declarare mens est. Hoc itaque, VIR PRAENOBILISSIME, persuasum TIBI habeas, me nunquam TVAE in me benevolentiae, amoris et amicitiae obliturum esse, nihilque antiquius habiturum, quam eius memoriam sanctamque conservare. Caeterum faxit Summum Numen ut salvus et incolumis per multorum annorum seriem vivas, Patriae inservies, spemque TVORVM superes. Vale. Helmstädtii d. IV. Febr. MDCCCLXIII.

①②③

ILLVSTRI ET AMPLISSIMO
FRIDERICO IOSEPHO HARTTMANNO

CIRCULI SVEVICI QVAESTORI INTEGERRIMO
COGNATO ET PATRONO AETERNVM

COLENDO

S. P. D.

D. ALBERTVS PHILIPPVS FRICK.

*Praeclare ac sapienter a LAELIO apud CICERONEM
dictum est; hoc praefat amicitia propinquitati, quod ex
propinquitate benevolentia tolli potest, amicitia autem
non potest. Sublata enim benevolentia, amicitiae nomen
tollitur, propinquitatis manet. Hoc quam verum sit, ii
optime norunt, qui, etiamsi vinculum necessitudinis eos-
dem iungat, animorum tamen discordia impediuntur, quo-
minus se mutua amicitia et amore amplectantur. Atque
iis nihil frequentius in ore est, quam cognationis comme-
moratio, iucundissima aliis, ipsis tristissima, secum vultu
in terram dimisso aliosque adspicere non audente reputanti-
bus studia intermissa, quibus quasi consanguinitati anima
iungitur. Quare censeo; ni in hoc a propinquis maxime
euigiletur, ut voluntate propensa clareant, eos nomine illo*

K

splen-

splendido indigne uti, praepremis si nugis et calumniis clam
saluti eorum insidiantur, quos alioquin cognatos vocare
non erubescunt. Quae vero meditatio efficit, ut, si in his
nugigerulis, dicam? an maleferiatis frigidulam mentis
affectum remissumque cognouerim, hosce in viscera sua in-
iuriosos omnis familiaritatis incapaces et, furis eos sem-
per agentibus, infelices iudicem. His autem consertaneum
et consequens hoc est, quod bene rati sunt veteres; amicitiam
ipsi propinquitati antecellere.

VIR ILLVSTRIS, nullus dubito, quin LAELII opti-
mi sententiam approbes, quum tot evidentibus documentis
et aliis et mihi et huius dissertationis AVCTORI DOCTIS-
MO declarasti, qua virtute nitatur TVA coniunctio. Ut
enim non dicam, quod ab eo tempore, quo post obitum pa-
rentum optimorum me nondum quatuor annos elapsum re-
cepisti in TVAM domum, tam multa TIBI accepta refe-
ram beneficia, ut mihi gratuler, si quando ansam nancisci
contingat, eorum insigniora in vulgus edendi, non nescius,
singula enumerare, chartae temporisque angustiam vix per-
mittere: Id saltim iam laudo, quod tam egregie pro hu-
ius diss. AVCTORIS salute excubes, ut, si a DEO, sum-
mo rerum suarum moderatore discesserit, neminem habeat,
quem TE sui studiosorem praedicet. Nec in indignum
TVA, VIR ILLVSTRIS, beneficia confervi credas velim.
Quae enim in iuventute commune animi boni, et vegetis in-
genii signum celebratur, recta rerum agendarum inquisitio,
ea in TVO COGNATO, huius dissertationis AVCTORE,
emicuit, statim ex quo in hanc academiam, tanquam ad
merca-

VIR ILLVSTRIS ET AMPLISSIME
AGNATE OMNI HONORIS CVLTV
PROSEQVENS!

Antiquissima iamiam obtinet inter literarum cultores consuetudo, ut scientiarum primitias iis dicare soleant promotoribus, quibus literarum, quos pro viribus facere licuit, progressus quam plurimum debent. Quid mirum igitur, quod et ego filiali plenus pietate et reuerentia VIR ILLVSTRIS! hasce pagellas, quas TVO iussu, TVA auctoritate, TVIS monitis instigatus conscripsi, TIBI sacras offeram atque dedicatas; TIBI, qui praematuram mortem quondam obeuntis patris eheu? desideratissimi vices egregie sustines; TIBI, qui, impatiens dum rogarem, desideriis meis in quauis re praeuenisti; TIBI, qui me in TVAM tutelam receptum tantis ornauisti beneficiis, ut, si munerum eorum inire, nedum magnitudinem, multitudinemque praedicare animus meus gestiret, non dies me modo, sed et ipsae deficerent ingenii vires. Accipe igitur EVERGETA PIE DEVENERANDE! fronte serena hancce exiguam disserta-

fertationem, quam conspectui TVO tradere venerabundus
audeo, non qui officiorum meorum erga TE partem exso-
lutum iri credo, sed ut publicum, quod diu iam sum medi-
tatus, pietatis meae extaret monumentum. Accipe vota,
quae pro tua PATRVELIS INDVLGENTISSIME! sa-
lute ad supremum Numen mitto. Seruet TE DEVS T. O.
M., et viribus TVIS novum quotidie addat vigorem, ut,
quod ornas, numeri gravissimo, in seros usque annos praee-
sse queas. Dispulsis omnibus, quae TIBI nocitura esse
videantur, quouis prosperitatis genere perfrui TE iubeat,
seruet TE, et cum benigna CONIVGE TVA ac NEPOTE
seris temporibus, saluum praestet et incolumem, mihi
vero, quibus gratissimum erga TE animum testare possim,
largissimas det occasiones. Vale, PATRONE OPTIME!
nec, cui et inposterum faveas, indignum habe

TANTI NOMINIS

OBSTRACTISSIMUM CVLTOREM

SIG. CHRISTOPH. HARTTMANN

ULB Halle
003 742 423

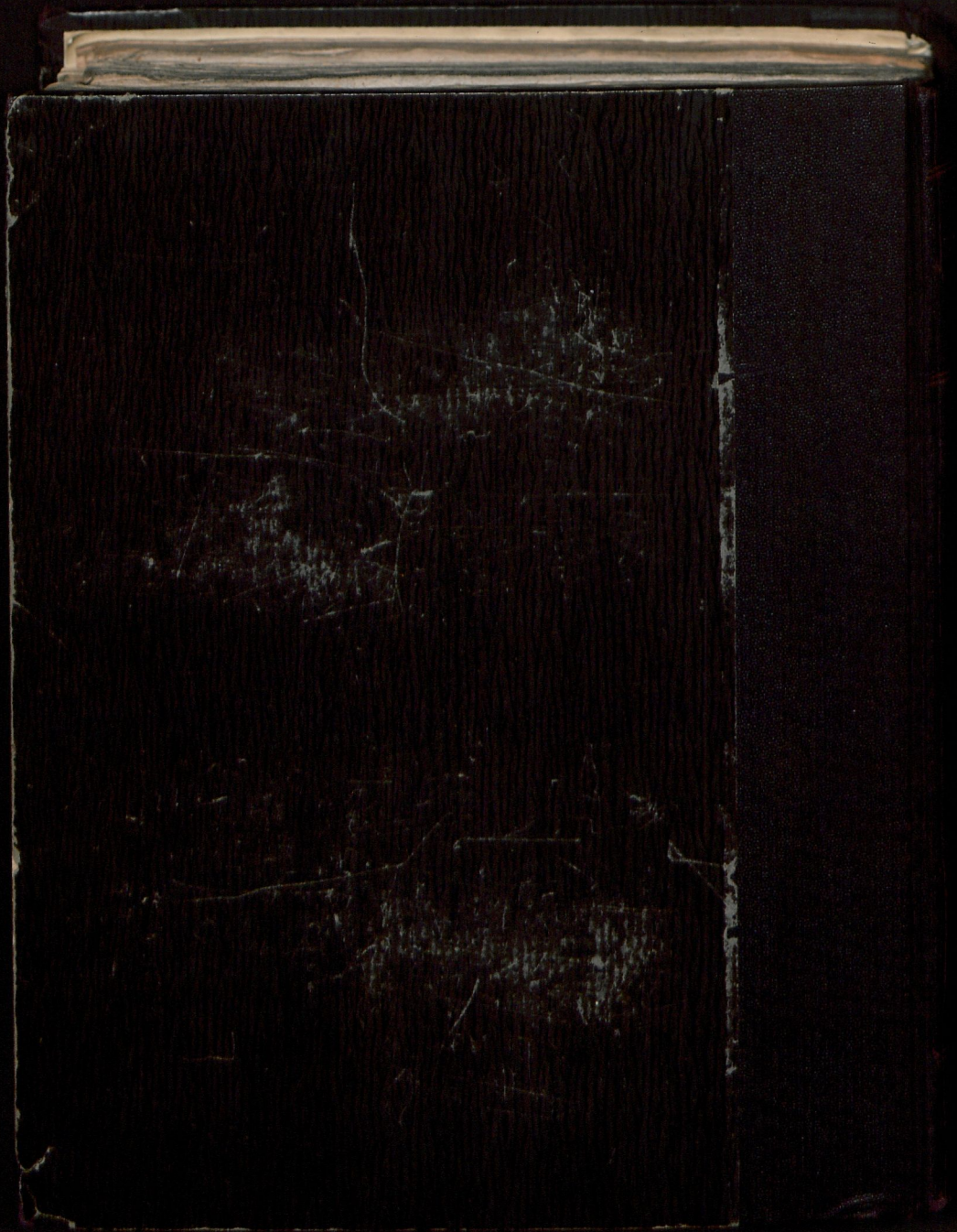
3

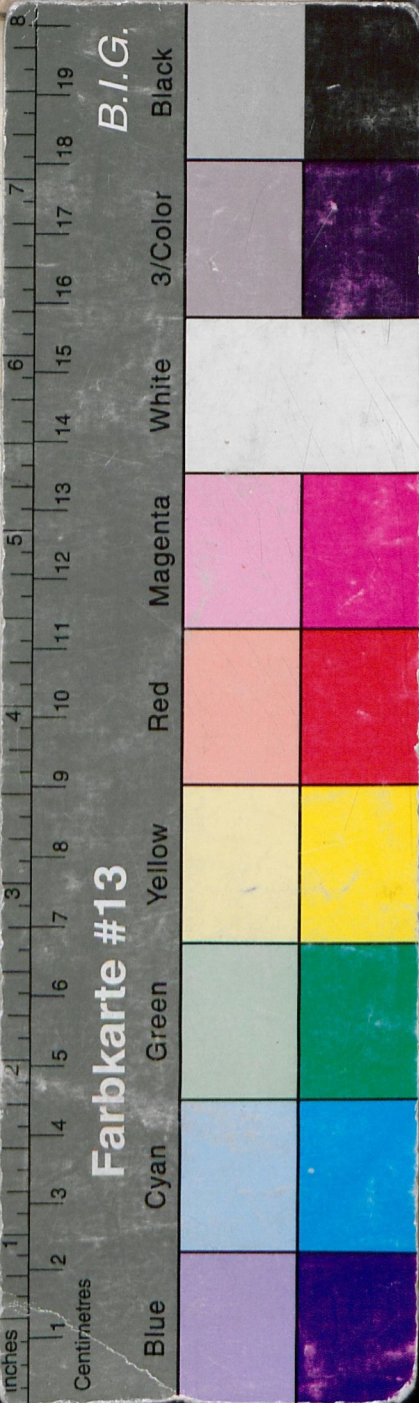

f

TA → OL

nur 13 Stück verknüpft

A. Alberti Philippi Frickii

1763, 1
564
9
1

EXERCITATIONEM ACADEMICAM
DE
NUMMORVM ET RERVM
PRETIO LEGALI

AVCTORITATE
ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS
PRAESIDIO
D. ALBERTI PHILIPPI FRICKII

IVR. PROFESS. PVBL. EXTRAORD. COLLEGII ICTORVM
ADSESS. ORDIN.
COGNATI PERQVAM COLENDI

PUBLICO ERVDITORVM EXAMINI
SVBMITTIT

AVCTOR
SIGISMVND. CHRISTOPH. HARTTMANN
IVVAVIENSIS. IVR. CAND.

AD DIEM VII. FEBR. cl^ol^oc^oCCLXIII. H. L. Q. C.

HELMSTADII
ET ANNO DRIMBORNIANO.